

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Man blir som man umgås

En studie om gymnasiekillars syn på manlighet

Karin Pettersson & Kristian Tyrberg

Inriktning: LAU395

Handledare: Sabina Holstein-Beck

Examinator: Ulla-Britt Wennerström

Rapportnummer: VT14-2480-07

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom Lärarprogrammet LP01

Titel: Man blir som man umgås – en studie om gymnasiekillars syn på manlighet

Författare: Karin Pettersson & Kristian Tyrberg

Termin och år: Vårterminen 2014

Kursansvarig institution: Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap

Handledare: Sabina Holstein-Beck

Examinator: Ulla-Britt Wennerström

Rapportnummer: VT14-2480-07

Nyckelord: Maskulinitet, manlighet, genus, värdegrund, jämställdhet

Sammanfattning

Denna uppsats har tagit sin utgångspunkt i skolans arbete med värdegrunden, och mer precist i jämställdheten mellan kvinnor och män. I värdegrunden finns flera olika värden som är viktiga men som samtidigt riskerar att falla mellan stolarna däribland genus och jämställdhet. De är frågor som ofta kopplas till kvinnor, men vi har valt att angripa problematiken utifrån gymnasiekillars funderingar. Pojkarnas perspektiv är relevant i debatten, samtidigt som det är viktigt att öka deras medvetenhet i ämnet. Det här har vi valt att angripa med hjälp av två frågeställningar:

Hur resonerar killar på gymnasiet om olika ideal och uttryck av manlighet, till exempel i fråga om normer?

Vad uttrycker gymnasiekillarna för syn på jämställdhet mellan kvinnor och män i samhället idag och i framtiden?

För att kunna besvara de här frågorna har vi valt att genomföra kvalitativa fokusgruppsintervjuer med killar på en gymnasieskola i Västra Götalandsregionen. Efter intervjuerna transkriberades det inspelade materialet, och det var sedan detta material som analyserades.

I resultatet framkommer att eleverna i flera fall har en tydlig åsikt gällande vad som är manligt och vad som är kvinnligt. Gymnasiekillarna är medvetna om olika tankar kring kön och genus, men det verkar finnas en skillnad mellan hur de samtalar inom kompisgrupper och hur de samtalar med utomstående. Inom grupperna finns det en mer könsstereotyp uppdelning. Eleverna är medvetna om skolans värdegrund, men den har inte lyckats påverka dem fullt ut. Arbetet med värdegrunden är viktigt, men komplext. Skolan behöver fortsätta jobba med att både gestalta och förmedla jämställdheten, så att det inte blir ett ämne som bara finns på papper utan blir ett levande mål som präglar skolan och de som verkar i den.

Förord

Denna uppsats är avslutningen på en fem år lång resa mot att bli lärare - världens viktigaste yrke. När vi började skriva i mars 2014 var arbetsmoralen låg. Vi hade just avslutat andra uppsatser och examen verkade långt borta. Efter intervjuerna med de fantastiska eleverna steg dock entusiasmen snabbt och uppsatsen verkade nästan skriva sig själv. Trots sjukdom och arbetssökande lyckades vi färdigställa vårt examensarbete.

Vi hoppas att vi har lyckats väcka intresse för ett dolt ämne som alla pratar om men ingen vill jobba med. Vi hoppas att vi med denna text inspirerar och motiverar lärare i alla åldrar att aktivt prata med elever om svåra frågor och låter dem utvecklas till deras fulla potential.

Vi vill tacka vår handledare, Sabina Holstein-Beck, för alla råd och allt stöd i våra mörka stunder.

Tack till den icke namngivna skolan som lät oss komma och tack till läraren som offrade lektionstid till vårt projekt. Vi vill också rikta ett riktigt stort tack till de modiga killar som ställde upp och lät oss ställa massa konstiga frågor.

Tack också till våra partners hemmavid, Amanda och Jonas, för att ni stått ut med våra långa dagar och vårt rabblande. Tack för att ni läst, tyckt och gett råd.

Innehållsförteckning

Inledning.....	5
Syfte	5
Frågeställning.....	6
Teoretisk anknytning.....	6
Manlighetsforskning.....	6
Jämställdhet och skolan.....	8
Metod.....	9
Kvalitativ intervju.....	10
Intervjuareffekt.....	11
Intervjuguide – bilder.....	12
Inspelning och transkribering.....	13
Urval.....	14
Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet.....	14
Genomförande.....	15
Etik.....	16
Analysmetod.....	17
Resultat och analys.....	18
Heteronormativitet.....	18
Manlig kropp.....	21
Föräldraskap och barn	23
Relationer mellan kvinnor och män – heterosocialitet.....	25
Diskussion	29
Reflektioner kring studiens genomförande.....	30
Konsekvenser för skolan.....	30
Vidare forskning.....	31
Referenser.....	32
Bilaga 1	34
Intervjuguide	34

Inledning

Skolan är idag en institution som samhällsmedborgarna har många olika förväntningar på. Det handlar inte bara om att lärarna ska överföra kunskap till eleverna som till exempel huvudräkning och Sveriges historia; eleverna ska också utvecklas till att bli aktiva och goda samhällsmedborgare och människor. Eleverna ska enligt skolans värdegrund vara demokratiska och jämställda. Däremot ska inte dessa saker läras ut, på samma sätt som matematik eller grammatik, utan det ska istället finnas närvarande i allt elever och lärare gör i skolan. En annan del som också ska finnas i allt är frågan om genus. Ordet genus återfinns endast på ett ställe i gymnasieskolans läroplan idag och det är då som ett program mål för samhällsvetenskapliga programmet på gymnasiet, fortfarande utifrån ett mer allmänt mål snarare än en konkret del av något specifikt ämne. För övriga elever uttrycks det inte explicit att de ska ha någon som helst kunskap om genus, men de ska hela tiden vara genomsyrade av ”jämställdhet mellan kvinnor och män” (Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011:5, kommer fortsättningsvis refereras till som Gy 11). Frågan är vad eleverna egentligen vet om genus och de könsstrukturer som de är en del av?

I närapå 100 år har vi vetat att det finns strukturella orättvisor i världen som beror på maktutövande. Oavsett om de har varit på grund av kön, etnicitet, sexualitet eller klass så har vi studerat dem och avslöjat dem. Vi har stiftat lagar för att förhindra att någon förtrycks eller döms på grund av dessa saker. Vi har upprättat dokument där vi skrivit ner grundläggande mänskliga rättigheter. Samtidigt finns strukturerna kvar. Kanske är de urvattnade vid det här laget, kanske har de bara gömt sig lite bättre. Men vi vet att livet ser olika ut för män och kvinnor. Vi vet att killar får sämre betyg än tjejer, vi vet att tjejer mår sämre psykiskt än killar (Nordberg, 2008:8; Öst, 2010:113). Vi vet att de villkor som finns för uppväxten skiljer sig beroende på vilket kön man har.

Denna uppsats kommer att behandla gymnasiekillars syn på manlighet och genus. Manlighet är ett fält som ofta kommer i skymundan i genusforskning - ett begrepp många annars ser som synonymt med feminism, kvinnlighet och förtryck. Forskning om och på män har däremot kommit starkt de senaste åren och ger ett gott komplement till forskning om kvinnor. Vad är det för vits att säga att män förtrycker kvinnor när ingen har frågat männen om varför? Vad är deras erfarenhet, önskningar och förhoppningar? För om dessa gymnasiekillar har blivit 'genomsyrade' av jämställdhet under hela sin skolgång borde de väl ha en ganska nyanserad och upplyst bild om sin egen roll som normskapare?

Skolan är en bra plats om man är intresserad av att studera genus och gruppstrukturer. I skolan finns jämnåriga med samma uppdrag som en själv: att hitta en plats i ordningen. En studie som visar på skolans roll är Fanny Ambjörnssons *I en klass för sig - genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer* (2004). I denna text studerar Ambjörnsson två klasser på gymnasiet och lär sig vilka koder och regler eleverna har och upptäcker att normerna är stenhårda bland tjejerna. Det som framträder är att skolan som institution verkar vara en plats där lärare, skolplaner och värdegrund inte har lika stor genomslagskraft som interaktionen mellan eleverna. Det kan därmed vara av stort intresse och av yttersta vikt att undersöka hur gymnasiekillarna interagerar.

Syfte

Syftet med den här studien är att belysa jämställdhet mellan kvinnor och män utifrån tonårskillars perspektiv. I skolans läroplan handlar den inledande delen om värdegrunden och där benämns till exempel jämställdheten och att skolan ska motverka diskriminering på grund av sexuell läggning och könsöverskridande identitet (Gy 11:5). Det är en fråga som kan riskera att falla mellan stolarna

och därmed inte betonas tillräckligt starkt. Som nämnts i inledningen finns det även en risk att fokuset blir och hamnar på flickorna, snarare än att vara en fråga som berör både pojkar och flickor. Genom att lyfta fram pojkarnas perspektiv vill vi dels att det ska betona att pojkarna har en viktig roll i skolans arbete för jämställdhet och dels bidra till en ökad förståelse för hur pojkarna resonerar kring frågor i ämnet.

Frågeställning

Hur resonerar killar på gymnasiet om olika ideal och uttryck av manlighet, till exempel i fråga om normer?

Vad uttrycker gymnasiekillarna för syn på jämställdhet mellan kvinnor och män i samhället idag och i framtiden?

Teoretisk anknytning

Det har ibland tvistats om vad som egentligen kan kallas forskning och åsikterna kring detta är många. Något de flesta ändå är överens om är att forskning är kumulativ, alltså att den bygger på det man redan vet. För att utveckla en ny teori måste du förstå den gamla och förhålla dig till den (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud, 2012:20). Nedan följer en redogörelse för utvecklingen inom manlighetsforskningen samt forskning som bedrivits i skolans värld med fokus på jämställdhet och kön, främst inriktat på män. Utifrån dessa verk har vi valt studiens frågeställningar och kommer också att återknyta till dem när vi analyserar resultatet från intervjuerna för att undvika diskrepans.

Manlighetsforskning

Forskning om män är ett område som har en ganska brokig bakgrund. Ena foten vilar i genusforskningen, som vanligen har studerat kvinnor, och den andra foten finner vi i klassforskningen. Studerandet av män är trots allt något som har funnits länge. Till exempel finner vi en detaljerad bild av manlighet i grupp i boken *Fostran till lönearbete* (1983), där Willis hade för avsikt att undersöka arbetarklassens pojkar i deras uppväxt i England. Trots att Willis fokus otvivelaktigt är klass, så möter läsaren rasism, sexism och identitetsskapande i en homosocialisation. Pojkarna, eller 'gänget' som de kallas i boken, växer upp i en värld där kroppsarbete premieras, medan akademiska studier avfärdas och kvinnor i det närmaste ses som hembiträden.

Forskningen av kvinnor började få fart på riktigt under 1900-talet och författare som Simone de Beauvoir kom att börja beskriva kvinnors levnadsvillkor - hur kvinnorna ständigt nedvärderades och lärde sig att bli tysta, fogliga och dumma fruar (2006). Den feministiska forskningen kom på bred front och har idag blivit en legitim vetenskap som är svår att ifrågasätta. I Sverige är ett av de största namnen inom den feministiska forskningen Yvonne Hirdman. I sina böcker beskriver hon kvinnans underordnade roll genom historien med ett så kallat *genuskontrakt*. Detta speciella (fiktiva) kontrakt skrevs under för många, många år sedan och har sedan dess ärvts och återanvänts i generationer. Kontraktet innehåller var och ens roll och identitet. Mannen försörjer och kvinnan blir omhändertagen, ett slags bihang till mannen. Det imaginära kontraktet är fast och orörligt och låter veta att kontraktsbrytare hamnar utanför och straffas (Hirdman, 2001:81ff).

Även sociologen Pierre Bourdieu gav sig in i genusdebatten med *Den manliga dominansen* (1999). Boken tar upp skapandet och upprätthållandet av genusstrukturer, något Bourdieu kallat *symboliskt våld*. Detta våld ska inte förväxlas med fysiskt våld, utan handlar istället om mäns tolkningsföreträde, en androcentrism. Genom detta, att vara utgångspunkten för allt, kan män hålla kvinnor underordnade som avvikande. Att skylla allt detta på män vore samtidigt märkligt, eftersom att "den symboliska makten kan inte utövas utan bidrag från dem som utsätts för den" (Bourdieu, 1999:53). Kvinnor har alltså internaliserat mäns dominans och accepterat den som en självklarhet, varpå strukturerna blir mycket svåra att förändra.

Det dröjde ganska många år innan genusforskningen inkluderade män som studieobjekt. I Johanssons bok *Det första könet?: mansforskning som reflexivt projekt* ges en bakgrund till fältets uppkomst och utveckling. En feltolkning som gärna görs i samband med maskulinitetsforskning är att sådan forskning skulle ha kommit till som motvikt och motpol till den feministiska forskningen i någon slags tävling om vilket kön som anses bäst eller mest förtryckt, vilket är långt ifrån sanningen - manlighetsforskning ska ses som ett komplement till feministisk forskning (Johansson, 2000:11f). Även om manlighetsforskningens mål är detta, så finner vi andra åsikter hos män. Johansson beskriver mäns reaktioner på kvinnors ökade krav på jämställdhet och menar att män som känner sig åsidosatta vanligen klamrar sig fast vid de gamla könsmönstren även om de inte längre ser likadana ut (Johansson, 2000:41). Manligheten har därför kommit till en slags kris; anpassa dig eller försvinn. Johansson använder sociologen Giddens begrepp *ontologisk trygghet* för att beskriva mäns omställning till ett jämlikt samhälle, ett begrepp Giddens själv introducerade för att beskriva känslan av att leva i det postmoderna samhället. I dagens moderna värld finns det nämligen få saker som är beständiga, allt verkar röra sig och det rör sig snabbt. Vi är alla i behov av tryggheten att veta att världen kommer vara likadan i morgon som den är idag - en ontologisk trygghet (Giddens, 1999:48f). Män som känner sig nöjda och trygga med sin plats i livet och plötsligt får den borttryckt kommer antagligen sätta sig på tvären när de inte längre känner till samhället de förväntas anpassa sig till. Även Herz & Johansson (2011) talar om mannens svårighet att anpassa sig men beskriver också att män gärna vänder sig till andra män för att hålla kvar övertaget i samhället. Denna dominans kallas för hegemonisk manlighet, det vill säga att mannen har ett tolkningsföreträde. Dessa dominerande vänskapsband kallas för homosociala relationer. Detta gäller dock inte alla män - han ska också vara vit och heterosexuell, annars riskerar de samma utestängning som kvinnorna (Herz & Johansson, 2011:133ff). Däremot har forskare noterat en ambivalens hos dagens män, där samhällets föränderlighet har gjort avtryck på manligheten (Herz & Johansson, 2011:37). De har inget emot att kalla varandra bögar eller fjollor, men de vet att man måste acceptera homosexuella i samhället, kanske så länge de homosexuella inte kommer för nära.

En av de mest framstående inom fältet för manlighetsforskning är Connell och dennes verk *Maskuliniteter* (2008) samt *The Men and the Boys* (2000). Connell tar bland annat upp manlig könsrollsforskning, ett fält som bland annat psykologen Pleck studerade när han beskrev hur den manliga könsrollen behöver uppdateras då och då för att män ska kunna må bra i ett alltmer jämställt samhälle. De behöver lära sig att vara en modern, mjukare man (Pleck, 1981). Problemet med detta, menar Connell, är att detta uppmuntrar till polarisering även om rollerna skulle vara öppna för omdanande. Män har en roll, kvinnor har en annan. Maskulinitet har visat sig vara beroende av omgivningen, av det sociala samspelet. Connell tar upp Willis arbetarklassmanlighet som ett exempel på att det finns olika sorters manlighet i olika kontexter.

Den rådande teorin i genusforskning idag är den som Judith Butler lade fram i *Genustrubbel* (2007). Genus, menar Butler, är inte lika beständigt som bland annat Pleck, Bourdieu och i vissa fall även Hirdman skulle kunna påstå.

Eftersom det inte finns någon "essens" som genus uttrycker eller ger yttre form åt och inte något objektivet ideal som genus eftersträvar, och eftersom genus inte är ett faktum, är det genushandlingarna som skapar begreppet genus, och utan dessa handlingar skulle det inte finnas något genus över huvud taget. Genus är alltså en konstruktion som regelmässigt döljer sin tillblivelse; den tysta kollektiva överenskommelsen att performativt skapa och som kulturella fiktioner upprätthålla polärt skilda genus, och denna överenskommelse undanskymts av produkternas trovärdighet - och av de straff som blir konsekvensen av att inte godkänna dem; konstruktionen »tvingar» oss att tro på dess nödvändighet och naturlighet (Butler, 2007:218-219).

Butler liknar genus vid en scen, ett skådespel. Vi visar upp hur vi vill vara, hur vi borde vara och hur vi tror att vi ska vara. Något vi spelar upp om och om igen. Pjäsen legitimerar sig själv och vi behöver inte se eller ens tänka på att det skulle kunna vara något fel med scenen. I likhet med Bourdieu ser Butler att genus är någonting som vi tar som naturligt. Vi ser inte strukturerna som styr oss, men det är vi som styr strukturerna. Vi kan ändra scenen. Butler talar om parodier på genus, till exempel transvestiter och queer-personer. Parodierna blottar strukturernas orimlighet och vi kan helt plötsligt urskilja dem som nonsens. Att säga att något skulle vara naturligt manligt eller kvinnligt skulle bara vara att beskriva den scen vi står på. Vi är inte män och kvinnor allra längst in. Det är inte det som definierar oss. Det är bara den scen vi står på och de vi kanske önskar att vara. Som människor och individer har vi all möjlighet att förändra scenen genom att ifrågasätta och ändra normer. Eller som Connell uttrycker det "Masculinities are neither programmed in our genes, nor fixed by social structure, prior to social interaction. They come into existence as people act" (Connell, 2000:12).

Det är till stor del utifrån Butlers teorier som vi har tagit inspiration till våra frågeställningar. Vi vill veta hur scenen ser ut för unga killar i Sverige idag, vilket är en anledning till att vi har valt att intervjua dem i grupp. Genus framträder när människor agerar och interagerar.

Jämställdhet och skolan

Skolan är på många sätt en institution som genomsyras av och ska arbeta för de normer och värderingar som gäller i samhället i övrigt. I läroplanen är det några som särskilt framskrivs, nämligen "Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet mellan människor" (Gy 11:5). Dessa påståenden kan sägas vara ganska allmänt hållna, och det kan vara av intresse att notera att de till exempel inte tar upp en ökad jämställdhet mellan olika socialgrupper, trots att kön tillsammans med klass är de mest påtagliga orsakerna till att elever lyckas i skolan. Ur ett politiskt perspektiv anses det för otydligt och tveksamt för att få vara en del av läroplanen (Orlenius, 2010:21; Björnsson, 2005:5). Det är ibland oklart vad som ryms inom värdegrundens begrepp och påståenden. Det begrepp som är aktuellt att titta närmare på för den här undersökningen är relationen och jämställdheten mellan kvinnor och män, och hur det framträder i skolan.

Jämställdheten i skolan är en fråga som kan angripas ur flera olika perspektiv. Ett av dessa skulle kunna vara den statistik som visar att flickorna har högre snittbetyg, när målen oftare än pojkarna och att det är en mindre andel flickor än pojkar som inte blir gymnasiebehöriga (Björnsson, 2005:14f). Jämställdheten skulle också kunna handla om att skolan inte lyckas bryta mot de könsnormer som finns och råder i samhället och påverkar eleverna, både inom och utanför skolan (Orlenius, 2010:160). I läroplanen står det att personalen som arbetar i skolan ska "motverka sådana begränsningar i valet som grundar sig på föreställningar om kön" (Gy 11:14). Det kan till exempel handla om att få eleverna att bryta mot de könsbarriärer som finns i samband med val till gymnasium och högskola (Orlenius, 2010:160). Ett av de problem som finns inom skolan är att det

finns en anti-pluggkultur, och som är särskilt stark bland pojkarna. Det beror bland annat på att den maskulinitet som pojkarna eftersträvar och försöker uppnå kopplas samman med egenskaper som aggressivitet och hårdhet. Det lugna och ordnade skolarbetet var inget som gav hög status, utan kunde snarare vara en orsak till mobbing. Det är också värt att notera att det inte bara var pojkarna utan även flickorna som ansåg att det gav låg status att satsa på det lugna skolarbetet (Björnsson, 2005:33f). Pluggandet ses som en mer kvinnlig del och därmed går det emot den bild inom västvärlden av vad som anses vara manligt. Manlighet innebär nämligen att man ska vara rejäl och inte visa känslor, eller att helt enkelt inte vara kvinnlig. Bilden av vad som anses vara maskulint är så stark att de pojkar som tar skolarbetet seriöst, kan enbart på grund av det få sin heterosexualitet ifrågasatt (Björnsson, 2005:37, 41). Det är givetvis inte enbart pojkarna som har förväntningar på sig i skolan kring hur de ska vara. Flickorna är ofta väldigt medvetna om vad som förväntas av dem, även om de inte alltid lever upp till det. I Ambjörnssons (2004) studie av gymnasietjejer är de väl medvetna om hur de förväntas vara och genom att inte vara på det sättet så blir de också mer okvinnliga. Det finns alltså ett tydligt ideal hur tjejer ska bete sig och vara i skolan som de bryter mot, och till exempel innefattar att de är väldigt raka och ärliga och använder sig av ett grövre språk än vad de tjejer som de anser vara mer tjejiga gör. De tar ett avsiktligt och tydligt avstånd från bilden av hur tjejer ska vara (Ambjörnsson, 2004:90ff). Det har även visats i studier av barn att flickor agerar annorlunda än pojkar, utifrån de förväntningar som finns på dem. Flickorna är försiktigare, och det förstärks dessutom av att deras klädsel inte är lika anpassad och gynnsam för att kunna röra sig i (Hellman, 2008:74, 77f, 84).

Hur väl skolan lyckas uppfylla det egna värdet med jämställdhet mellan kvinnor och män i skolan är svårt att säga och uttala sig om, det beror på vilket perspektiv man angriper frågan från. Ett problem som har noterats är att pojkarna är de som syns och hörs mest i klassrummet, vilket gör att de får mer uppmärksamhet än flickorna. De lugna flickorna används dessutom i flera fall för att få de stökigare pojkarna att lugna ner sig. Flickorna förlorar även i de längre loppet på det här, eftersom arbetsmarknaden inte enbart vill ha arbetsvilliga och tysta arbetare. Pojkarna har alltså genom sitt agerande fått träna på att verka intressanta och ta makten i klassrummet, medan flickorna blivit tysta och anpassat sig efter den verklighet som råder i klassrummet, alltså pojkarnas verklighet. I och med detta förstärks de traditionella könsroller och könsmonster som redan råder. Samtidigt finns det tankar kring att det snarare är pojkarna som tillhör den svikna gruppen. Pojkarna får på egen hand försöka förstå vad det kan bli för konsekvenser av jämställdheten, vilket i sig är en anledning till att arbetet med jämställdhet går långsamt framåt (Orlenius, 2010:160f; Skarby, 1999:109,112). För att jämställdheten verkligen ska kunna gå framåt krävs det att männen och pojkarna själva inser vad de har att vinna på ett jämställt samhälle, då är det även mer troligt att de engagerar sig för att bidra till detta (Johansson, 2000:48).

Således kan vi utläsa att de polariserade könskategorierna har tagit nya former, men är i högsta grad närvarande i skolmiljön idag. Trots flickors akademiska bedrifter meriteras fortfarande det manliga, stökiga beteendet. Detta inspirerade vår andra frågeställning.

Metod

I detta kapitel kommer vi att presentera de olika aspekter som har påverkat utformningen av vår undersökning och vad det fanns för anledningar till att vi har gjort på ett visst sätt. Vi kommer att presentera vad det finns för olika för- respektive nackdelar med de olika avvägningarna och hur det på olika sätt har påverkat det slutgiltiga resultatet. De urvalsprinciper som vi har använt oss av kommer också att presenteras, samt de etiska avvägningar som vi har förhållit oss till.

Kvalitativ intervju

Det finns många olika sätt att undersöka attityder och åsikter. En kvalitativ undersökning kan på ett annat sätt än den kvantitativa svara på frågor som handlar om hur människor förhåller sig och resonerar kring ett visst fenomen. Den kvantitativa undersökningen är mer inriktad på siffror på olika sätt, antingen i direkt eller indirekt mening. Svar som omtolkas och ger svar som handlar om hur många, hur ofta eller i vilken utsträckning något sker är oftast kvantitativa. En undersökning med kvalitativ ansats kan på ett annat sätt undersöka vad det är som gör att personer tycker på ett visst sätt, snarare än att bara konstatera vad de tycker (Trost, 2010:26,32). Således är en kvalitativ undersökning i sig inte en metod utan den kan snarare ses som ett paraply som rymmer andra metoder, som till exempel textanalys, intervjuer och observationer. Det som kan utmärka den kvalitativa forskningen är att forskaren syftar till att undersöka människorna på människornas villkor, snarare än att förminska känslor, attityder och åsikter till statistik (Ryen, 2004:14ff). För vår studie handlar det särskilt om att intervjun lämpar sig väl för att få höra och ta del av gymnasiekillarnas tankar. Kvale och Brinkmann uttrycker väldigt precist vad vi själva tycker när de säger att det handlar om deras, alltså gymnasiekillarnas ”upplevelser och självuppfattning, och klargöra och utveckla deras eget perspektiv på sin livsvärld” (Kvale & Brinkmann, 2009:133).

Den kvalitativa forskningen kritiseras, precis som den kvantitativa, av flera olika anledningar. En aspekt av den kvalitativa forskning är att den tenderar att bli alltför anekdotisk, det vill säga att den använder ett enskilt eller ett fåtal exempel för att förklara ett större fenomen. Genom att enbart presentera den data eller de fall som distinkt stärker forskarens tes kan det därmed innebära att de exempel som går att tolka på ett avvikande eller oklart sätt utesluts. Både den kvantitativa och den kvalitativa forskningen riskerar att på olika sätt försöka förenkla verkligheten i en utsträckning som gör att nyanserna kan gå förlorade (Ryen, 2004:17). Den kvalitativa undersökningen har inte heller den kvantitativa undersökningens möjlighet att generalisera resultatet, eftersom de inte bygger på det slumpmässiga urvalet och då inte har möjligheten att uttala sig om en population större än den undersökta (Trost, 2010:34). I den här studien är vårt mål att undersöka gymnasieelevernas attityder och åsikter, och med det fokuset så är den kvalitativa undersökningen bättre lämpad än den kvantitativa. De brister som den kvalitativa undersökningen har väger inte lika tungt som de fördelar som finns för att kunna besvara denna undersöknings frågeställning. Av de kvalitativa metoder som finns att tillgå har vi valt intervjuer. När den distinktionen är gjord vill vi även precisera att den intervjuform som vi har bestämt oss för att använda är fokusgruppsintervjuer.

En fokusgruppsintervju är en metodik där en specificerad grupp samlas och samtalar kring det ämne som forskaren avser att undersöka. Materialet blir således gruppens dynamiska samtal, snarare än enskilda individers åsikter (Esaiasson m fl, 2012:318; Wibeck, 2000:23). Det finns även andra fördelar med fokusgruppsintervjuerna i relation till den individuella samtalsintervjun. En av dessa fördelar är att intervjuarens roll inte blir lika framträdande och dominant som den riskerar bli i en intervju där det enbart är intervjuaren och en respondent som deltar. I fokusgruppen kan respondenterna på ett tydligare sätt ta mer plats, till exempel genom att de ställer frågor till varandra och på så sätt inte hela tiden styrs av intervjuaren (Esaiasson m fl, 2012:319). En annan fördel med att använda fokusgrupper är att den klassiska enskilda intervjun enligt vissa teorier baseras på patriarkala strukturer genom att den är hierarkisk och bygger på ett avståndstagande och en ojämlig relation mellan intervjuaren och respondenten (Ryen, 2004:99f). I fokusgruppen kan intervjuaren snarare ses som en moderator där uppgiften är att hålla sig relativt passiv och mer ingripa när frågor behöver förtydligas eller utvecklas, eller i de fall då gruppen avviker från ämnet. Moderatoren ska hela tiden förhålla sig opartiskt till ämnet, samtidigt som han eller hon ska vara engagerad och försöka få deltagarna att uttrycka sina åsikter. Det är viktigt att vara medveten om balansgången mellan att uppmuntra utvecklande av tankar utan att förmedla värderingar, för att därigenom kunna undvika att lägga orden i munnen på respondenterna (Wibeck, 2000:71f).

Det finns, utöver detta, andra potentiella nackdelar med fokusgruppsintervjun. När någon av respondenterna, eller intervjuaren, i en fokusgruppsintervju uttrycker sig på ett sätt som påverkar hela intervjusituationen kan det påverka det resultat som framkommer i intervjun. Det skulle till exempel kunna handla om att det inom gruppen framträder en åsikt eller ett sätt att tänka som anses vara det enda godkända och korrekta, och därmed blir de åsikter som motsäger denna norm outtalade även om de kan existera inom gruppen (Ryen, 2004:94; Wibeck, 2000:29). En skillnad som råder mellan den enskilda intervjun och gruppintervjun är den vilket djup respektive bredd som gynnas mest av de olika formerna. I en enskild intervju är möjligheten större att få en djupare förståelse kring hur respondenten resonerar kring ett fenomen, något som är svårare att komma åt i en gruppintervju. Gruppintervjun har snarare sin styrka i att det är möjligt att få en bredare uppfattning om ett fenomen, eftersom det är flera personer som kan uttrycka sina åsikter i ämnet. I samtalet kan de beröra aspekter som var och en själv inte hade kommit på, men där de som grupp kan resonera gemensamt och se ur nya perspektiv (Wibeck, 2000:39). En problematisk aspekt med gruppintervjun är även hur tystnadsplikten kan påverka samtalet. I den enskilda intervjun vet respondenten att intervjuaren har tystnadsplikt och kan därmed känna en större frihet att uttrycka vad han eller hon tycker utan att riskera att åsikten kommer andra till del, såvida det inte är i anonymiserad form. I gruppintervjun har samtalsledaren fortfarande tystnadsplikt, men till skillnad från den enskilda intervjun gäller inte denna tystnadsplikt för respondenterna. De kan därmed sprida det som sägs vid intervjutillfället, vilket kan hindra att respondenterna säger det som de egentligen anser (Trost, 2010:45; Esaiasson m fl, 2012:320). Det potentiella problem som föreligger med tystnadsplikten försökte vi avhjälpa genom att i inledningen av intervjuerna berätta om intervjusituationens omständigheter och tydliggöra att vi önskade att de inte förmedlade informationen vidare. En viktig del var också att stimulit och intervjuguiden skulle användas för att samtalet skulle ha något att anknyta till och som inte tvingade respondenterna att komma på och direkt berätta utifrån egna erfarenheter och upplevelser. Vi betonade också att det i huvudsak var åsikternas hos gymnasiekillar i allmänhet som vi ville ta del av snarare än deras personliga åsikter, för att på så sätt ta det ett steg bort från den mest privata sfären. Med dessa aspekter i åtanke anser vi att fördelarna med fokusgruppsintervjuerna överväger de nackdelar som förekommer.

Intervjuareffekt

En problematik som inte går att komma ifrån när man genomför en intervjuundersökning är det som kallas intervjuareffekt. Det handlar om att det i en intervjusituation alltid sker ett samspel mellan den som intervjuar och respondenten eller respondenterna. I det samspelet kan det hända att intervjuaren omedvetet påverkar respondenterna att svara på ett visst sätt, till exempel genom att vissa delar betonas mer än andra eller att gester styr svaren i en viss riktning. Det kan även handla om att yttre egenskaper hos intervjuaren kan påverka vad respondenterna säger, till exempel ålder och kön (Esaiasson m fl, 2012:235).

Utifrån en tidigare erfarenhet av en intervjustudie med liknande syfte som denna, upplevde vi att intervjuareffekten påverkade samtalsklimatet. Vid de intervjuerna märkte vi att det var stor skillnad på huruvida det var en man eller kvinna som intervjuade killarna, när det var en kvinna som intervjuade verkade respondenterna mer besvärade och uttryckte inte heller lika mycket som vid de intervjuer som leddes av en man. Med hänvisning till det här valde vi att låta den manliga skribenten leda intervjuerna i det här arbetet. Samtidigt var den kvinnliga skribenten med vid alla intervjuerna och flikade ibland in frågor. Hon agerade även som en form av assistent, genom att hon iakttog och antecknade under alla intervjuerna. Wibeck skriver om assistentens roll och menar då att det är en fördel om denna är så olik moderatorm som möjligt, i det här fallet består olikheten i

huvudsak av att skribenterna är av olika kön (Wibeck, 2000:76f). Vid ett av intervjutillfällena noterade den kvinnliga skribenten att en av respondenterna sneglade särskilt mycket åt hennes håll när det diskuterades kring frågor som berörde relationen mellan kvinnor och män samt jämställdhet. En anledning till att vi valde att låta den manlige skribenten leda intervjuerna var att vi förmodade att det skulle bidra till att det mer handlade om ett samtal kring vad killarna tänkte, snarare än att det var ett förhör där det de sade kunde vara mer eller mindre rätt.

Intervjuguide – bilder

När det kommer till hur man planerar själva intervjun finns det olika utgångspunkter beroende på vad som är målet med intervjun och vilka forskningsfrågor som ska besvaras. Intervjuerna kan vara mer eller mindre strukturerade. En strukturerad intervju kan underlätta genom att man får den information som efterfrågas, och slipper att få med överflödigt information som ändå inte tillför något till undersökningen. Viktiga frågor kommer med och riskerar inte att missas helt, något som kan föreligga vid en intervju av friare karaktär (Ryen, 2004:44f). I den mer ostrukturerade gruppintervjun kan det mer handla om att respondenterna själva får diskutera kring ett eller flera ämnen. Detta innebär att intervjuaren får en mindre roll än i en strukturerad intervju. Istället för att ställa på förhand fastställda frågor blir rollen i den ostrukturerade intervjun mer av en medlyssnare som ställer följdfrågor och håller balansen i samtalet (Wibeck, 2000:45). En blandning av den strukturerade intervjun och den ostrukturerade intervjun benämns på lite olika sätt, antingen som en halvstrukturerad intervju eller som en semistrukturerad dito. I den halvstrukturerade intervjun har intervjuaren i förväg listat ett antal huvudfrågor som ska behandlas, men inte i vilken ordning eller hur den exakta formulering ska vara. I intervjusamtalet vävs frågorna in när det passar, eller när de inte besvaras i tillräcklig utsträckning för att motsvara forskarens önskemål. Genom att använda denna struktur kan olika intervjuer se ut på olika sätt, samtidigt som huvudfrågorna fortfarande blir besvarade (Ryen, 2004:46). Den variant som vi har valt att använda är den halvstrukturerade intervjun, eftersom vi vill ha det friare samtalet för att få reda på elevernas attityder och tankar. Det öppnar på ett annat sätt upp för intressanta funderingar och resonemang som skulle kunnat gå förlorade i en intervju med fasta frågor – något eleverna skulle kunna uppfatta som ett prov med rätt eller fel svar.

För att hålla intervjuarens roll så liten som möjligt valde vi att sammanställa ett stimuli som väcker lusten till samtal (Wibeck, 2000:66). Den variant av stimuli som vi valde att använda var bilder, vilket är ett av flera stimuli som är möjliga att använda i en intervjusituation (Esaiasson m fl, 2012:324). Det hade även varit möjligt att använda sig av till exempel tidningsurklipp, men vi beslutade att inte använda det eftersom det är svårare att få en spontan reaktion på en längre text än på en bild. Ett problem med att använda textmaterial är också att läshastigheten hos respondenterna kan göra att den som läser långsammare säger att den har läst klart när så egentligen inte är fallet, bara för att de andra i gruppen ska slippa vänta. Hade vi skickat ut en text i förväg hade det gjort att vi inte fått ta del av de spontana reaktionerna (Wibeck, 2000:66). Bilderna kommer beskrivas under rubriken *Genomförande*.

Urvalet av bilder baserades på vår frågeställning och hade som mål att både täcka in en tematisk och en dynamisk dimension. Med tematisk dimension avses den del av frågorna som relaterar till den mer teoretiska frågeställningen, och beroende på vad avsikten är med frågorna kommer även hela intervjuns struktur påverkas. Den dynamiska dimensionen handlar mer om hur man ställer frågor som gör att samtalet fungerar på ett bra sätt och som skapar en atmosfär som gör att respondenterna pratar om till exempel upplevelser och känslor. För den dynamiska dimensionen är det väsentligt att frågorna inte är akademiskt formulerade, utan snarare lättförståeliga (Kvale &

Brinkmann, 2009:146f). Med hänvisning till den tematiska dimensionen har vi därför valt bilder som visar på män ur flera olika perspektiv. Genom att bilderna visar på både äldre och yngre män, män som framställs på olika sätt och olika relationer mellan kvinnor och män har vår tanke varit att få en bredd i framställning av manligheten och maskuliniteten. De båda dimensionerna går på vissa sätt in i varandra, men med den dynamiska dimensionen i åtanke har vi valt bilder som är relativt starka och där flera av personerna som framställs är mer eller mindre kända av respondenterna. De bilder där respondenterna inte är bekanta med personerna har vi genom en enklare beskrivning kunnat förklara vem eller vad bilden visar.

Inspelning och transkribering

Det finns olika varianter av hur intervjuerna registreras för att senare kunna analyseras. De varianter som anses vara de mest tillämplade är ljudinspelning, videoinspelning, anteckningar och enbart använda minnet för att sedan, direkt efter intervjun, skriva ner anteckningar utifrån vad som sades. Den varianten som är den vanligaste är också den som vi använde, nämligen ljudinspelningen. Genom att spela in intervjun går det att lyssna på intervjuerna i efterhand, vilket gör att det är möjligt att fokusera på samtalet vid intervjutillfället snarare än att behöva anteckna eller försöka minnas vad som sägs under intervjun (Kvale & Brinkmann, 2009:194f; Trost, 2010:74f). Respondenterna blev innan intervjuns början informerade om att vi hade för avsikt att spela in intervjuerna, och hade de möjligheten att säga till om de inte önskade att bli det. Det finns givetvis nackdelar med att spela in intervjuerna. Som det samtal intervjuerna är förekommer kroppsliga gester och rörelser som inte framträder när det enbart är ljuden som spelas in. Det hade kunnat gå att avhjälpa med en videoinspelning, men förutom att det kräver ytterligare teknik kan det upplevas som onaturligt och därmed påverka intervjusituationen än mer. Vid transkribering av ljudinspelade intervjuer finns det också en risk att delar av samtalet inte går att höra på inspelningarna och på så sätt inte kan vara en del av det fortsatta arbetet (Trost, 2010:75; Kvale & Brinkmann, 2009:195). Med detta i åtanke använde vi två olika inspelningsapparater för öka chanserna till att få ett användbart material.

När intervjuerna är genomförda och inspelade vidtar nästa del av arbetet, nämligen att transkribera det inspelade materialet. Det finns olika metoder att förhålla sig till när man ska transkribera intervjumaterialet. Det som i huvudsak kan skilja mellan olika transkriberingar är hur noggrann den är. I transkriberingen går det att notera betoningar, pauser och längden på dessa, inandningsljud, hummanden och instämningar i andra uttalanden. Den här typen av transkribering är den mest tidskrävande varianten och beroende på studiens syfte inte heller alltid nödvändig. En annan variant är att i transkriberingen inte vara riktigt lika noggrann, men ändå ha med upprepningar av ord och att även återge olika felsägningar. Vid nästa transkriptionsnivå är språket helt och hållet anpassat efter det skrivna språket och består enbart av korrekta och avslutade meningar. Vid den första transkriberingen som vi genomförde valde vi, i enlighet med litteraturen, att lägga oss på en nivå mellan de två senare presenterade transkriberingsnivåerna (Wibeck, 2000:81ff; Kvale & Brinkmann, 2009:196ff). I de citat som förekommer i den här uppsatsen har vi ytterligare anpassat dessa till att vara mer lika skriftspråket, samtidigt som detta är gjort i stor försiktighet för att innehållet och innebörden i det sagda inte ska gå förlorat. Anledningen till det här är att det talspråk som används kan vara osammanhängande och framställa den intervjuade på ett talmässigt slarvigare sätt än vad som egentligen är fallet, och det finns då en risk att den intervjuade blir sårad, trots att detta egentligen inte är behovligt (Trost, 2010:129; Kvale & Brinkmann, 2009:204). För läsaren kan det också underlätta förståelsen om språket anpassas, de talspråkscitat som hämtas direkt från intervjuerna kan annars vara svåra att hänga med i.

Urval

Intervjupersonerna valdes ut efter på förhand uppställda kriterier. De första grundläggande kriterierna var att de skulle vara män, skulle gå på gymnasiet samt vara över 18 år. För att få tag i potentiella respondenter kontaktade vi en stor kommunal gymnasieskola i Västra Götaland, och fick då en kontaktperson i form av en lärare som kunde tillhandahålla elever ur två klasser. Läraren hade även i förväg informerat eleverna om att vi skulle komma och ville genomföra intervjuer för att de skulle kunna anmäla intresse och känna till lite om studien innan vi kom till skolan (Wibeck, 2000:68f). Med hänvisning till att eleverna själva fick meddela om de ville vara med i undersökningen så innebar det att det blir en form av självselektionsurval (Esaiasson m fl, 2012:189). När vi väl var på plats var det ett antal elever som direkt uttryckte ett intresse att vara med, samtidigt som några av dessa även uppmuntrade andra att också delta. På så sätt blev det även en form av det som kallas för snöbollsmetoden, där en intervjuperson tar med eller tipsar om någon annan intervjuperson (Trost, 2010:141).

Anledningen till att vi valde den kommun som vi gjorde var att det där fanns en relativt stor skola, som hade flera olika linjer som både var av studieförberedande och yrkesförberedande karaktär. Det var alltså inte en skola som specialiserade sig på viss typ av program eller linjer. Skolan var i huvudsak den gymnasieskola som kommunens elever valde att läsa i, vilket bidrog till att eleverna kom från olika samhällen i kommunen, både centralorten och de mindre orterna runtomkring.

Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

För att forskning som bedrivs ska bli legitim krävs att den håller en viss kvalitet. När man diskuterar forskningskvalitet är reliabilitet och validitet två begrepp som ofta återkommer, även om innebörden av de båda kan skilja sig åt beroende på om det handlar om kvalitativ eller kvantitativ forskning. Reliabilitet handlar i grunden om att ett forskningsresultat inte ska påverkas av forskaren som person, utan vara personobundet och samtidigt tidsobundet. Det innebär att en undersökning ska kunna reproduceras av en annan person vid en annan tidpunkt och ändå komma fram till samma resultat. Vid kvalitativa intervjuundersökningar kan det handla om att den som intervjuar inte ska påverka respondenterna att svara på ett visst sätt, även om det skulle ske omedvetet. Ett sätt att öka reliabiliteten hos en fokusgruppsundersökning är att låta samma person leda samtalen för samtliga undersökta fokusgrupper. Vid intervjuer kan det samtidigt vara svårt att ha en fullvärdig reliabilitet med tanke på att intervjun trots allt på samma gång är ett samtal. Betonas reliabiliteten starkt kan det leda till en alltför strikt hållning, vilket kan hämma variationen och intervjuarens möjlighet att fånga upp olika skiftningar och åsikter under intervjuerna (Wibeck, 2000:119f; Kvale & Brinkmann, 2009:263f).

När reliabiliteten handlar om hur undersökningen är genomförd handlar validiteten snarare om giltigheten i och av undersökningen. Ibland talar man snarare om trovärdighet än om validitet. Det som rymms inom validiteten är om undersökningen verkligen undersöker och kan besvara de frågor som ställs utifrån det material och de källor som används (Wibeck, 2000:120; Kvale & Brinkmann, 2009:264). Den potentiella risken är annars att undersökningens utformning och utförande inte gör det möjligt att besvara frågeställningen. För fokusgruppen kan det specifikt vara ett problem med validiteten om deltagarna på grund av gruppsyck eller andra faktorer inte säger vad de egentligen tycker. Samtidigt behöver det inte vara ett problem, om undersökningen är inriktad på vad respondenterna just uttrycker och säger i den specifika grupsituationen (Wibeck, 2000:121).

Det steg som följer på diskussionen kring reliabilitet och validitet är det som kallas för generaliserbarhet. Generaliserbarheten kan handla om olika saker, men i det mer vardagliga talet

innebär det att en viss studie eller undersökning kan svara för en betydligt större population än enbart den undersökta, där valundersökningar är ett typiskt exempel. När det gäller kvalitativ forskning är det inte lika enkelt att tala om generalisering. Åsikten har i vissa fall varit att det inte är möjligt att generalisera i kvalitativa studier, och att det inte heller är ett mål att göra det utan att det istället lämnas åt den kvantitativa forskningen. Inom den kvalitativa forskningen kan det mer handla om att undersöka attityder, bland annat för att urvalet sällan är slumpmässigt urval eller att intervjuerna inte är strukturerade på det sättet att alla intervjuer är tillräckligt lika. Det skulle även vara oerhört resurskrävande att undersöka en större population med hjälp av kvalitativa intervjuer. En annan aspekt som gör det svårt, för att inte säga nästintill omöjligt, är att fastslå att den sociala situationen vid intervjutillfället inte har påverkat svaren på något sätt. För fokusgruppsstudier är som redan nämnt sällan målet att kunna dra generella slutsatser. Istället kan man snarare avse att försöka göra lösa generaliseringar, där det snarare handlar om se tendenser i en grupps åsikter, vilket till exempel skulle kunna vara gymnasiekillar. I de tendenserna kan det även ingå perspektiv där interaktionen i gruppintervjuerna blir en del av den generella kunskapen. Fokusgruppen och intervjun är i huvudsak metoder som används när undersökningens syfte är att få en djupare förståelse kring ett ämne, eller genom att på ett annat sätt kunna fånga upp åsikter och tankar som kan vara avvikande från populationen i stort (Wibeck, 2000:123f; Kvale & Brinkmann, 2009:280f).

Genomförande

Nedan följer en beskrivning av hur intervjuerna utfördes och kan därför innehålla vissa upprepningar från tidigare stycken i metodkapitlet, men kommer här att presenteras för att visa de val och problem vi stod inför under intervjuernas gång. De bilder som vi använde oss av i intervjuerna kommer också att beskrivas i största möjliga mån.

Intervjuerna genomfördes under elevernas lektioner i samhällskunskap och tog vardera cirka 30 minuter. I grupp A, B och C fanns fyra respondenter i respektive grupp, en storlek som kan rekommenderas med tanke på att gruppen bör hållas ganska liten för att främja en viss intimitet och undvika grupperingar inom gruppen, men tillräckligt stor för att ge utrymme till en samtalsdynamik (Wibeck, 2000:50f). I grupp D fanns bara två elever tillgängliga på grund av olika omständigheter. Därför bestod gruppen bara av två respondenter. Risken med detta är att respondenterna känner sig otrygga och utlämnade när de är så få, men de kan å andra sidan känna sig närmare varandra och kan därför vara öppnare (Wibeck 2000:49f). Gruppen bestod av två personer som gått i samma klass i två år och samtalet som de förde upplevde vi var öppet och obesvärat. Vi beslöt därför att använda intervjun, trots den avvikande gruppstorleken.

De bilder som vi valde att använda oss av vid intervjutillfällena kommer av upphovsrättsliga skäl inte visas i uppsatsen men här kommer en presentation av dessa, i den ordning som de visades för respondenterna. Den första bilden i bildspelet är en bild på artisten Yohio som bland annat har medverkat i Melodifestivalen både 2013 och 2014. På bilden har Yohio vit läderjacka dekorerad med rosa fjädrar och strass samt vita handskar smyckade med rosa stenar. Han är också kraftigt sminkad och har rosa toppar i sitt blonda hår. Den andra bilden visar den före detta amerikanska presidenten Franklin D. Roosevelt som barn. Bilden är tagen på 1880-talet och Roosevelt är klädd i vit klänning med spets, lackskor och vita strumpor. Hans långa lockar hänger ner över hans spetskrage. Bild nummer tre föreställer en reklam för Alpha Nail, som är ett nagellacksmärke där män är målgruppen. Det är två reklambilder där anledningar till att bära nagellack presenteras. Den första av dessa två bilder visar en muskulös, tatuerad man mellan två lättklädda kvinnor, texten lyder: Sex - get more of it. Den andra bilden visar en MMA-fighter (mixed martial arts). Han poserar med garden uppe och blåmålade naglar. Den text som finns till bilden säger: Battle - strength when you need it. Den fjärde bilden är omslag på tidningarna *Mama* och *Pappa*. På *Mama*

visas leende kvinnor tillsammans med minst två barn. På *Pappa* visas männen ensamma med bistra miner mot en tom blå bakgrund. Det är tre omslag med respektive tidning. Den femte bilden är en reklambild för en kostymkedja. På bilden ses en snygg man i kostym, bredvid honom i en trappa halvligger en blond kvinna med benen brett isär och munnen halvöppen. Mannen lyfter upp kvinnans kjol med två fingrar och tittar ner mot hennes trosor. Bild nummer sex visar skådespelaren Neil Patrick Harris, känd från tv-serien *How I met your mother*, tillsammans med sin fästman och deras två barn. Den sjunde bilden visar rocklegenden Iggy Pop iklädd silkesklänning och en ormskinshandväska. Till bilden finns också ett citat från Iggy Pop, där han säger: "I'm not ashamed to 'dress like a woman', because I don't think it's shameful to be a woman". Den avslutande bilden är en bild på fotbollsspelaren Zlatan Ibrahimović, där han med bestämd uppsyn gör en målgest.

I början av varje samtal gavs en kort orientering, det vill säga att eleverna informerades om hur studien var upplagd, dess syfte och att de hade rätt att inte svara och att de hade rätt att avbryta intervjun när som helst. (Kvale & Brinkmann, 2009:144). På förhand hade vi utsett den manlige skribenten till intervjuledare, eller moderator, på grund av den ovan nämnda intervjuareffekten. Den kvinnliga skribenten fick rollen som assistent. Assistenten, eller observatören, sitter vid sidan av och observerar saker som intervjuledaren kanske missar, så som kroppsspråk samt sköter även inspelningsutrustning (Wibeck, 2000:76f). Bildspelet visades på en datorskärm och eleverna blev uppmuntrade att reagera spontant. Intervjuledaren ställde sedan följdfrågor då de behövdes och deltog i viss grad i samtalet för att föra det framåt. Efter varje intervju tog vi oss tid att jämföra, summera och strukturera våra intryck av varje enskild grupp.

Att få elever att prata om sina erfarenheter är inte en självklarhet, särskilt när de förväntas göra så med främlingar. Intervjuledaren måste visa villighet att lyssna och en förståelse för respondentens värld och åsikt (Kvale & Brinkmann 2009:144; Wibeck 2000:72). Eleverna verkade ha förtroende till oss som forskare, kanske för att vi själva är unga. En av respondenterna bad om att få fortsätta prata med oss i förtroende efter att bandspelaren stängts av. I en annan intervju var en av respondenterna något besvärad av att ha en kvinna i rummet, särskilt en sådan som inte deltog i samtalet. Han sökte ögonkontakt när gruppen talade om relationer till kvinnor eller kom in på särskilt känsliga ämnen. Trots respondentens nervositet levererade han och gruppen ett bra samtal och i slutet av intervjun var alla avslappnade och talade någorlunda fritt.

Etik

När forskning bedrivs finns det alltid olika etiska aspekter att ta hänsyn till, oavsett vilken form av forskning det handlar om. I de fall när forskningen involverar människor, vid till exempel intervjuer, är denna del särskilt viktig att ta i beaktande. De som intervjuas för en undersökning ska inte utsättas för delar som kan kränka integriteten (Trost, 2010:123). För att de som intervjuas ska kunna bedöma om de vill vara med i undersökningen är det viktigt att informera om och samtala kring det som brukar kallas för informerat samtycke. Informerat samtycke innebär att intervjupersonerna får veta vad det allmänna syftet med undersökningen är, att deltagandet är frivilligt och vi som forskare har tystnadsplikt. Samtidigt gäller det att vara medveten om att när väl intervjun inleds uppstår en gruppsituation där det kan upplevas som oartigt att inte svara på frågorna (Kvale & Brinkmann, 2009:87; Trost, 2010:124). För fokusgrupper finns ytterligare en aspekt som försvårar möjligheten att säkerhetsställa tystnadsplikten. Som forskare har vi givetvis tystnadsplikt, men denna tystnadsplikt gäller inte för de övriga som deltar i intervjun. Det gör att de skulle kunna sprida känslig information även om de informeras om att inte göra det (Wibeck, 2000:116; Trost, 2010:129f). Fokusgruppen ger också respondenten möjligheten, även om så förhoppningsvis inte är fallet, att inte uttala sig eller svara på frågor som personen inte är bekväm att uttrycka sin åsikt i

eller om. Ett annat sätt för att göra det mindre personligt, som vi också utnyttjade, är att använda sig av ett stimulusmaterial. Det kan bidra till att respondenterna kan uttrycka sig mer allmänt och inte behöver ha exempel som de själva har upplevt på olika sätt och därmed skulle kunna anses för privata (Wibeck, 2000:115, 117). Konfidentialiteten är en del som ur det etiska perspektivet är viktigt att förhålla sig till som forskare. Det handlar om att respondenterna inte ska kunna identifieras, så att personerna i fråga kan förbli anonyma. Samtidigt ska den information som är relevant för undersökningen kunna presenteras, men då är det viktigt att bestämma vilken information som är relevant och nöja sig med att presentera den för att minimera risken att respondenterna ska kunna bli identifierade (Kvale & Brinkmann, 2009:88f; Trost, 2010:127f).

De personer vi intervjuade var alla myndiga för att de därmed själva skulle kunna ge samtycke till att ställa upp på intervjuerna, efter att fått ta del av information kring studien och hur förfarandet skulle gå till. Alla respondenterna blev informerade om att intervjuerna skulle transkriberas och att det föreligger en skillnad mellan det talade språket och det skrivna. Respondenterna blev i samband med intervjuerna erbjudna att läsa transkriberingarna av det inspelade materialet när dessa blev tillgängliga. Samtliga respondenter avböjde erbjudandet.

Respondenterna har fått fingerade namn, och för enkelhetens och tydlighetens skull har respondenterna i grupp A fått namn som börjar på bokstaven A. Samma princip har använts för grupperna B, C och D.

Analysmetod

En viktig del av det metodologiska arbetet är hur man väljer att analysera det empiriska material som har insamlats. Det första steget av analysen är att på något sätt kategorisera materialet för att det ska vara lättare att se mönster och kunna överblicka vad som sagts under de olika intervjutillfällena. Den metod som vi har använt som stöd i kategoriseringen är den så kallade kvalitativa innehållsanalysen. I det första skedet har vi gått tillbaka till de ursprungliga frågeställningarna vi formulerade för att utifrån de kunna se om det fanns ämnen som kunde kategoriseras in under någon av de två frågorna. Samtidigt var det viktigt att se om ämnen som inte var tydliggjorda i frågeställningen framgick i det empiriska materialet och av den anledningen skulle utgöra en del av analysen. Det som vi gjorde var att vi läste igenom intervjuerna flera gånger och med hjälp av färgpennor markerade de delar som verkade intressanta. På så sätt underlättade det arbetet med att binda ihop citat från olika intervjuer under gemensamma kategorier (Wibeck, 2000:87ff). Det är dock inte helt enkelt att skapa de olika kategorierna. De är en väsentlig del av innehållsanalysen, och grundtanken är att de påståenden som används ska vara så tydliga att de enbart passar in i en kategori, och inte heller riskera att hamna mellan två kategorier på grund av olika oklarheter. I verkligheten är det inte lika enkelt att helt kunna göra denna uppdelning. Ett alternativ är att i analysen använda sig av olika underkategorier för att på ett mer distinkt sätt kunna skilja olika påståenden från varandra (Graneheim & Lundman, 2004:107). Innehållsanalysen lämpar sig så här långt bra i analysarbetet av det empiriska materialet och precis som Wibeck (2000) skriver är den till bra hjälp för att få en översikt och att kunna urskilja tendenser och mönster, och bidra till nya potentiella analysingångar (Wibeck, 2000:93). Vi anser att innehållsanalysen inte på ett lika bra sätt går att använda när analysarbetet kommer vidare till nästa steg och det empiriska materialet verkligen ska analyseras. För att kunna få till en bättre analys har vi därför valt att även använda oss av en intervjuanalys där fokus mer är på innebörden. Innehållsanalysen kan ses som en del av detta paraply, men den del som vi har använt och kommer presentera närmare är det som kallas för meningstolkning (Kvale & Brinkmann, 2009:217ff, 223).

Meningstolkningen och hur den används för att angripa texter, till exempel transkriberade

intervjuer, kan variera beroende vilken ansats man har, bland annat en hermeneutisk syn. Det kan också handla om att utveckla mönster och tankegångar som finns med på ett indirekt sätt i texten (Kvale & Brinkmann, 2009:223). Vid analys av intervjumaterialet är det svårt att säga att materialet enbart kan tolkas på ett sätt, eftersom flera varierande tolkningar alla kan vara korrekta även om de kommer fram till olika slutsatser. Beroende på vilka frågor som ställs till en text kan också en och samma text ge flera olika svar. Ett exempel skulle kunna vara om man har som mål att tolka det som personerna i en intervju säger, eller om intresset snarare ligger vid vad de menar. De forskningsfrågor som ställs till texten är i huvudsak de frågor som även ska påverka hur tolkningen av materialet blir. Det går att på olika sätt använda sig av metoder för att analysera det som respondenterna uttrycker. Genom att låta analysen ske på olika nivåer kan man också få skiftande svar, utgår man från respondentens självförståelse eller låter man uttalanden bli influerade av mer allmän kunskap kommer det innebära en skillnad i tolkningen. Om man dessutom använder en mer teoretisk anknytning kommer det också innebära att analysens utformning kommer att skifta mot de tidigare beskrivna sätten. I intervjuundersökningar är det väldigt svårt att försöka komma åt det som respondenterna egentligen tycker, dels eftersom det är svårt att definiera men även för att intervjutillfället är en social situation där en form av sanning kan skapas tillsammans av de medverkande (Kvale & Brinkmann, 2009:226ff). Meningstolkningen kan alltså sägas skapas i samspelet mellan flera olika perspektiv och aspekter, där respondent, forskare och teori tillsammans skapar en förståelse av det som har sagts vid intervjuerna. Således har vi valt att i denna undersökning presentera respondenternas egna ord i så stor utsträckning som möjligt och följa upp med relevant litteratur. Det är möjligt i alla kvalitativa studier att någon annan, med andra tolkningsramar kan komma att se materialet på ett annat sätt, men genom redovisa att våra tankekedjor och skilja tydligt på vad som är vår respektive teoretikernas tolkning samt respondenternas mening hoppas vi kunna tillhandahålla en legitim och transparent analys.

Resultat och analys

I detta avsnitt kommer vi att presentera det resultat och de svar vi har fått på våra ovan nämnda frågeställningar. Den struktur som vi har valt är att i huvudsak dela upp resultatet i två delar, som är styrda av de två frågeställningarna. Under respektive frågeställning har vi utifrån arbetet med analysen delat in svaren i två kategorier. För att det ska vara en tydlig koppling mellan resultaten, alltså gymnasiekillarnas svar, och analysen har vi valt att väva samman dessa genom att presentera citat från intervjuerna och därefter analysera det med hjälp av den tidigare presenterade forskningen. Den första halvan av resultat- och analysdelen bygger alltså på den första frågeställningen; Hur resonerar killar på gymnasiet om olika ideal och uttryck av manlighet, till exempel i fråga om normer? De underkategorier som finns är *Heteronormativitet* samt *Manlig kropp*. Den andra halvan är baserad på frågeställningen: Vad uttrycker gymnasiekillarna för syn på jämställdhet mellan kvinnor och män i samhället idag och i framtiden? De underkategorier som finns till denna del är *Föräldraskap och barn* samt *Relationen mellan kvinnor och män – heterosocialitet*.

Heteronormativitet

Det finns många teorier om varför vi är de vi är och varför vi gör som vi gör, men samhället och gruppen spelar onekligen roll i hur vi väljer att framställa oss själva. De homosociala relationerna mellan killarna vi intervjuade verkade starka och de verkade ha uppfattningen om att de alla var killar och att det var betydande för deras varande. Någon som träffande beskrev detta var Amir i grupp A när vi talade om Iggy Pop.

Amir: Jag förstår inte riktigt hur han menar när han säger att inte skäms för att klä sig som en kvinna [...] jag ser det ju som... att min identitet är ju att jag är en kille. Det betyder inte att jag tycker att det är skamfullt att vara en kvinna. Jag vill bara inte klä mig som en. Så tänker jag.

Amir menar att hans identitet är att han är en kille och därför ingen tjej. Att klä sig i kvinnokläder blir därför förvirrande och han var långt i från ensam att känna denna förvirring. När vi frågade killarna vad som hade hänt om någon av deras kompisar kom i skolan i klänning var svaret ganska snabbt:

Alvin: Gaaaay...!

Alex: För det första så beror det ju lite på vem det är. Tror jag. Men i det... ändå hade reaktionerna blivit "vad fan gör du?"

Adam: "ta av dig skiten".

Amir: Jag tror jag mest hade blivit liksom "ojdå..."

Adam: Det hade ju blivit väldigt mycket konstiga blickar riktade mot den personen. Kan jag väl säga. Nä...

Amir: Då går man ju emot alla värderingar som man har liksom... Det är därför det blir en så stor grej av det.

Snabbt kom svaret att om en killkompis hade haft klänning hade han kallats "gay", ett överlag återkommande smeknamn killarna gav avvikande personer. Att vara "gay" är att inte vara en man. Det påpekas ibland att för att tillhöra en manlig social grupp måste man distansera sig från homosexualiteten och homofobin tycks vara påtaglig (Herz & Johansson, 2011:33;Connell 2000:102). Och visst märkte vi av detta i våra intervjuer. Dario var en av få som tycktes se ambivalensen i hur killar i hans omgivning uttrycker sig i frågan om homosexualitet.

Dario: Alltså hade det varit typ en kompis, en polare så hade man sagt "fan vad gay! vad håller du på med?" Men hade det kommit nån random liksom som målar naglarna [hade man sagt] "jaha vad fint" liksom. Skulle ju inte säga att han är [gay], man kan ju inte kränka människan!

Det verkar alltså som att killarna skiljer på att vara homosexuell och att vara "gay" som i betydelsen omanlig. Ingen under intervjuerna fann Neil Patrick Harris livsstil problematisk, trots att alla visste att han är homosexuell. Ingen kommenterade det faktum att två män uppfostrade barn tillsammans, det enda som nämndes var att Chrille i förbigående nämnde att barnen var väldigt "söta". Den största delen av diskussionen tycktes istället röra sig kring vilken bra skådespelare han var och om det inte kändes märkligt för honom att kyssa tjejer i TV. Denna acceptans kan verka underlig i och med det tillsynes hårda språkbruket vi tidigare märkt att killarna hade. Den skulle kanske kunna visa på att killarna var mer toleranta i frågan om valet av partner än tidigare generationer. Men tittar vi lite extra på vad till exempel Dario uttryckte ser vi att han inte vill kalla en främmande kille gay för att undvika att kränka honom. Även Herz & Johansson (2011:37) beskriver denna ambivalens hos killarna och konstaterar att den är förhållandevis ny. En teori kring detta skulle kunna vara att män måste förhålla sig till homosexuella på ett sätt i sina homosociala relationer och på ett annat sätt i sina heterosexuella relationer, då acceptans för homosexuella är den uttalade korrekta åsikten, bland annat förmedlad av skolan. Lite senare i intervjun uttrycker Dario en annan ganska vanlig syn på homosexualitet när Yohio kommer på tal:

Dario: Som vi snackade om, tror jag så alltså generellt sett, om man ser honom på stan så får man se nått nytt liksom men skulle inte kalla han bög eller nåt skulle kalla han om han skulle komma fram och stöta så kanske jag hade...

Dennis: Ja...

Dario: Back off liksom.

Det finns alltså ytterligare ambivalens kring homosexualitet. Den homosexuelle mannen blir här ett hot mot den heterosexuella livsstilen. Darios utspel kan tolkas som att homosexuella män ska "hålla sig borta" från honom för att han vill hävda sig som heterosexuell gentemot Dennis, till skillnad från tidigare när han talade om att undvika att kränka homosexuella. Män har, enligt stereotypen, en högre sexualdrift som är snudd på okontrollerbar och en man är aktiv sexuellt (Bourdieu, 1999:34). Om nu den homosexuella mannen är man borde han också ha en stark sexualdrift och alltså vilja ha sex med alla män han möter. Kanske är den uppvisade toleransen bara ämnad åt en homosexuell man man ändå aldrig kommer att möta, eftersom att alla i det homosociala gänget självfallet är heterosexuella. Om en homosexuell man kommer för nära är det för att förföra intet ont anande heterosexuella män. Heteronormen är alltså väldigt stark och fördomarna är många, acceptansen till trots. Ytterligare en variant fann vi i grupp B där Iggy Pop väckte känslor:

Bill: Det är lite att om man klär sig som en kvinna då är det lite som att man vill vara en kvinna, fattar du? Alltså man önskar det istället för att vara man.

Bosse: Det betyder att han vill ha killar.

Björn: Nä...

Bosse: Om han vill vara en kvinna, eller?

Björn: Han säger ju inte att han vill vara en kvinna.

Bill: Nä men om man klär sig som en kvinna så brukar det vara att man vill vara en kvinna. Har du nånsin sett nån gå runt i klänning och bara "nä men jag vill inte va kvinna"?

Logiken som Bosse och Bill för är att om du har ett kvinnligt plagg eller liknande så är du en kvinna. En kvinna är heterosexuell och attraheras av män. Om en man har klänning så är det ett tecken på att han attraheras av män. Björn försöker säga emot, men blir ganska snart överkörd av de två andra i gruppen. De utgår ifrån en polariseringsmodell där det bara finns män och kvinnor och inget däremellan. Heterosexualiteten är också outtalad, men avgjort normerande i samtalet. Den så kallade heteronormen är ett begrepp som myntades för att förklara att heterosexualiteten är det enda rätta förhållningssättet och det mest naturliga, något som framgår i Bills uttalande (Herz & Johansson, 2011:150). Man antar helt enkelt att alla är heterosexuella och lever sitt liv därefter. Allt annat är avvikande. Ett helt annat uttalande till samma bild fick vi från grupp C där Calle tvärtemot Bosse och Bill beundrade den klänningspydde rockikonen:

Calle: Jag tänker bara... Det som kommer först är självständighet. Typ att "I dont give a shit". Han bryr sig inte. Att han bara vill... Sen vet jag inte om han klär sig så i vanliga fall, det vet jag inte. Åh, han gör som han vill liksom. Det är det han gör. Att han visar vad han tycker och inte bryr sig om fördomar och stereotyper och sånt.

Att inte bry sig om vad andra tycker verkar vara en egenskap många grupper tycker är hemmahörande hos en man, något vi bland annat kommer att se i nedanstående stycke om Zlatan. Att gå sin egen väg var modigt och en man ska alltid vara modig. Bosses och Bills reaktion hade alltså helt gått emot Calles. Är Iggy Pop manlig eller omanlig? Ingen av grupperna kunde egentligen ge något rakt svar på den frågan utan diskussionen varierade ganska kraftigt. Många tycktes stanna upp och fundera över vem den långhårige, solbrända gamla mannen var och vad för skäl han hade till att klä sig udda. Dock verkade Iggy ha fler försvarare än Yohio, även om Amir lade in ett gott ord för Yohio.

Amir: Jag har ändå hört att det är positivt att klä sig så i Japan. Han är ju väldigt stor i Japan. De har väl lite annan syn på normer kanske.

Killarna antyder att manlighet inte är ett universellt begrepp, utan är beroende av vilken plats man befinner sig på. Vissa kulturer har mer liberala normer och andra mer strikta. Amir beskriver Japan som ett väldigt fritt och liberalt land, där manlighet kan inbegripa mycket. Chrille och Connor delar

också med sig av sina erfarenheter av andra länder:

Chrille: Det beror ju på vilka delar man pratar om. Jag var ju... min flickvän har ju mycket kontakter i USA och så i och med att hon bodde där i ett år, där är det ju fortfarande väldigt väldigt stereotypiskt på många ställen.

Connor: A, jag har också en vän som var där och det var såhär att man inte ens fick gå och köpa parfym liksom. Man känner ju liksom kulturskillnaden att liksom här i Sverige, vem köper inte parfym? Men därborta så var det liksom böigt att ha parfym typ. Det var ju liksom vuxna som hade såna fördomar mot barn så jag vet inte hur det var tonåringar emellan.

I jämförelse med USA och övriga världen ligger Skandinavien långt fram i frågor om jämställdhet (Connell, 2008:215). Man tycker att normala saker som parfym är böigt. Även om det finns små skillnader i länders sätt att uttrycka det manliga kvarstår dock den manliga, västerländska dominansen i det sociala rummet (Connell, 2000:40ff). Detta kan dock tolkas som att eleverna är medvetna om att normer och ideal är i konstant förändring och att de vet att manlighet inte är bestående. Samtidigt visar de upp en fasad inför varandra och visar upp sin manliga dominans och sin heterosexualitet. All ambivalens vi sett i detta avsnitt kan verka förvirrande, det är svårt att fullt ut ta reda på vad de tycker. Dock låter vi Calle avsluta detta stycke med en hoppfull iakttagelse:

Calle: Om man fortsätter att se bilder och såhär... Kanske är män med mycket muskler som har nagellack då kommer ju det liksom bli vanligt till slut och det kanske de vill föra ut i samhället att det inte spelar någon roll hur man ser ut.

Manlig kropp

Det finns många saker som man anser att en man ska vara, men det absolut viktigaste är att mannen inte är en kvinna (Bourdieu, 1999:35; Hirdman, 2001:65). Detta speglas främst i hans kropp då kroppen är en viktig del i vårt identitetsskapande (Johansson, 2000:79). Det är i kroppen vi visar vilka vi är, och respondenterna diskuterade gärna kroppsideal. I våra intervjuer visade vi två olika typer av män, Zlatan och Yohio. Skillnaden mellan dessa diskuterades livligt i grupperna. Yohio beskrevs genomgående som väldigt omanlig. Bill förklarar varför:

Bosse: Det där är inte så manligt

Bill: Nä, inte så manligt nä. Och det är lå på grund av att han klär sig lite som en tjej.

Dennis och Dario utvecklar:

Dennis: Det första man tänker på är böig typ

Intervjuaren: Varför då?

Dennis: Han ser ju lite gay ut

Dario: Jag tycker det ser ut som en tjej om jag får vara ärlig

Dennis: Ja, jag trodde det var en tjej första gången

Både grupp B och grupp D jämför Yohio med en tjej. Detta visar att eleverna vi intervjuat gärna håller fast vid polariserade könscategorier. Om Yohio inte är en man, eller bilden av mannen de är vana att se, så återstår bara alternativet kvinna. Dennis kompletterar dock med att Yohio kanske skulle kunna vara böig, eller homosexuell. Dennis beskriver en ganska vanlig bild av homosexuella. Att vara en homosexuell man är närmare att vara kvinna, eftersom att man, till synes, tillåter sig att bli penetrerad underkastar sig och låter sig bli en kvinna. Det manliga sexet är nämligen dominant (Bourdieu, 1999:34). Den homosexuella mannen beskrivs också vanligen som fjolligare och mjukare och andra ord vanligen reserverade för kvinnor. Alvin talar om Yohios kroppsform som avvikande:

Alvin: Han är ju väldigt... väldigt smal och benig alltså mer så är... inte så här typisk kroppsform som en kille kanske...

Intervjuaren: Vad är typiska kroppsformen då?

Alvin: En manlig kroppsform är väl mer vältränad.

Adam: Bredaxlad, lite... muskulös.

Det som Alvin och Adam beskriver som en manlig kroppsform är en atletisk form, en aktiv man. Han är stor och atletisk, något som alla grupper gärna pratar om eftersom att "Idrott och sport har blivit den ledande definitionen på maskulinitet inom masskulturen" (Connell, 2008:94). Johansson beskriver mannens önskan om en hård kropp genom att studera så kallade body builders (kroppsbyggare). Han beskriver denna subkultur som en förstärkt manlighet, det vill säga att den är uppriden och överdriven men den representerar samtidigt krafter i samhället som redan finns där. Body builders kanske till och med hånas av andra män, men muskler och träning ses fortfarande som manligt (Johansson, 2000:77). Denna bild bekräftas av samtliga grupper när Zlatan kommer på tal.

Bertil: Han ser king ut bara.

Bill: Tatueringar, muskulös, liksom segrare, höjden av en man.

Adam: Osar självförtroende han...Atletisk, lång, ståtlig.

Alex: Sport.

Alvin: Tatueringar har han också. Det är ju också typiskt manligt.

Alla grupper talar om muskler, om styrka, om att vara atletisk. Zlatans uppenbarelse och kropp är en allmänt accepterad bild av manlighet, utan att 'gå över gränsen' så som body builders tenderar att göra. Muskler är manligt, till en viss gräns. Även tatueringar beskrivs av gruppen som ett typiskt manligt attribut, eventuellt på grund av smärtan som denna kropps-konst kan innebära. När grupperna får frågan om de tror att Zlatan lägger mycket vikt vid sitt utseende får vi många skilda svar. De flesta verkade tro att han brydde sig, men inte för mycket. Denna balansgång beskrivs av Herz och Johansson som beskriver en ökad feminisering av mannen idag. Mannen ska bry sig om sin kropp, sin hälsa och sitt yttre. Huruvida detta är ett steg i jämställdhetsarbetet eller endast en ny bild av mannen, som vi ser i reklamkampanjer och på TV är svårt att säga. Det enda vi med säkerhet vet är att mannens kropp ligger i fokus, men både män och kvinnor drivs nu av ett 'naturligt' ideal om den sunda kroppen (Herz & Johansson, 2011:46ff). Det har påbörjats en jakt på vad som skulle vara den ursprungliga manligheten: "Sann maskulinitet förväntas nästan alltid utgå från människans kroppar - den finns inneboende i den manliga kroppen eller den uttrycker något om den manliga kroppen" (Connell, 2008:83). Ofta landar denna debatt i biologi, en vetenskap som inte är helt ofärgad av könsstereotyper. Män drivs av hormonet testosteron vilket skulle göra honom till översexuell och våldsam (ibid). Bourdieu menar att fördelningen av roller baserat på biologi är "godtyckliga uppdelningar" (Bourdieu, 1999:21). Vi kan till exempel dra oss till minnes Brantenbergs satirroman *Egalias Döttrar* (2004) där mannens hemmavarande med barnen legitimerades med att kvinnan är den som föder barnet och därför inte borde tvingas vara hemma med det. Annars skulle det ju bli orättvist.

Zlatans attraktion verkar också ligga i att han är en segrare, en kämpe. I grupp D talade Dario beundrande om hur Zlatan alltid varit "kaxigaste killen på plan". Tävlingsinstinkten och "vinnarskallen" imponerade på killarna i hög grad. Connell beskriver denna tävlingsanda som en backlash eller en tillbakagång, en motreaktion mot feminismen. Genom tävlingar och hierarkiska placeringar kan man jämföra sig mot andra män och få reda på vilken man som är bäst. Denna tävlingsanda exkluderar också kvinnor och låter dem veta att de inte kan vara lika atletiska och starka som männen än (Connell, 2008:94f). Grupp C beskriver Zlatan och manlig sport:

Calle: A, han är väl stor och stark och... han är...

Chrille: (nästan en viskning) Arg.

Connor: Icke ödmjuk!

Chrille: Tuff ja. Fast jag tror ändå på nåt sätt att han skulle man kunna säga är den första manliga symbolen mer [...] Jag tror att det är fortfarande lite att det mest manliga ligger lite i fighting och i UFC och sånt.

Chrille beskriver UFC, en akronym för Ultimate Fighting Championship, en kampsportsturnering med få begränsningar (exempel på de begränsningar som finns är att slagskämparna inte får sticka ut varandras ögon eller stoppa fingrar i varandras öppna sår). Zlatan är tuff, han är sportig, han är en fighter. Fotboll må vara Zlatans sport, men UFC är där det verkligt manliga ligger. Mannen är arg, inte ödmjuk, hård. Att tävla, slåss, ha muskler, vara arg och självständig är saker som våra respondenter beskriver som typiskt manliga. Yohio var inte manlig alls, utan snarare homosexuell, även om några visste att han antagligen gillade tjejer.

Sammanfattningsvis visade killarna upp en ganska traditionell bild av den manliga kroppen. Samtidigt gav de inga som helst indikationer hurvida de kände sig tvingade att följa dessa normer eller uttryckte missnöje mot dem. Ambjörnsson finner en dualism hos tjejerna hon besöker i sin studie. De kunde kritisera skönhetsnormen som satts upp för dem och beklaga sig om hur man var tvungen att vara smal samtidigt som man hoppade över lunchen och sminkade sig ännu mer (Ambjörnsson, 2004:51ff). Killarna uttryckte ingen känsla att vara tvungna att uppnå denna hårda kropp.

Föräldraskap och barn

Det här avsnittet är den första delen av två som är kopplade till frågeställningen: Vad uttrycker gymnasiekillarna för syn på jämställdhet mellan kvinnor och män i samhället idag och i framtiden? När man i samhället samtalar om jämställdheten mellan kvinnor och män handlar debatten ofta om löner, men också om föräldraledighet. Hur ser relationen ut när det även kommer in barn i bilden? Det är också intressant att se vilka värden som överförs från föräldrar till barn. I en av grupperna resonerar killarna kring det så här:

Intervjuaren: Vill ni också vara hemma, om ni skulle få barn?

Dario: Ja, det är klart.

Dennis: Ja.

Dario: Jag skulle vilja stanna hemma någon gång men jag vill ju inte, jag tror det skulle bli för mycket.

Intervjuaren: På vilket sätt?

Dario: Jag tror jag skulle få panik till slut tror jag.

Det finns alltså en tanke om att de vill vara hemma med sina barn, men samtidigt verkar det som det finns en gräns för hur mycket de skulle orka vara hemma. I en av de andra grupperna reflekterar Chrille kring det hela utifrån ett lite annat perspektiv.

Chrille: Jag tror ändå att det fortfarande ligger kvar nån sorts känsla i vår generation [...] att bli pappa kommer ändå med en slags att ta ansvar tror jag såhär. Det ingår också i känslan att ta ansvar för familjen att jobba och tjäna pengar och även om man vill ha det jämställt och såhär så tror jag ändå att det är [...] Jag tror det är många som skulle känna sig hjälplösa av att gå hemma som pappor. Sen är det ju klart det är fel men jag tror att lätt så kommer den känslan till många. 'Jag tillför ingenting när jag bara tar hand om barnen' liksom. Men så känner sig säkert många kvinnor också. Eller jag vet inte om kvinnor gör.

Det som framträder i resonemangen kan ur ett perspektiv sägas böttna i skillnaderna som förekommer mellan kvinnor och män, där det mestadels är kvinnorna som ansvarar för hemmet och barnen. Samtidigt är det viktigt att betona att det sker en förändring, något som också märks i citaten där de dels vill vara hemma med barn men också säger att papparollen och det ansvaret som finns är präglad av tidigare generationer. En klassisk uppdelning mellan kvinnor och män ifrågasätts allt mer, och den fördelning som har funnits fungerar inte alls på samma sätt som det gjort tidigare (Johansson, 2000:35ff). I Willis studie (1983) beskrivs bland annat hur just mannens lön är den centrala, och den som verkligen ser till att familjen kan tillgodose sina behov. Kvinnans lön är i det fallet snarare en bonus som kan användas för det lilla extra. I grunden är alltså mannen den som ska försörja familjen, på det sätt som Chrille refererar till (Willis, 1983:258). Den förändring som har skett och sker där mannen ska ta mer ansvar kan kopplas till förändringen från en man i industrisamhället som hade ett patriarkalt ansvar för hemmet, liknande det ovan beskrivna, till en mer modern medelklassman där han även förväntades engagera sig på ett känslomässigt sätt för barnen. Mannen ska numer både engagera sig för arbetet och familjen, vilket inte alltid verkar vara en enkel balansgång (Björnsson, 2005:39). En av anledningarna till att gymnasiekillarna uttrycker som de gör, där Dario säger att han till slut skulle få panik och Chrille att papporna kan känna sig hjälplösa, kan vara de kontraster som mannen på något sätt ska förhålla sig till. Dels handlar det om en hegemonisk manlighet som har reproducerats under lång tid och där förverkligandet av sig själv genom privat- och arbetsliv är en viktig del. Samtidigt finns det ett sökande efter en annan manlighet där mannen snarare vill vara en närvarande och aktiv pappa och en partner som förespråkar jämlikhet (Johansson, 2000:175). Det är den verklighet som Chrille och Dario kan sägas vara en del av och uttrycker sina tankar kring, även om det för deras del kanske mer sker på ett omedvetet plan.

Det kan tyckas svårt för både män och kvinnor att veta hur de ska förhålla sig till sin egen föräldraroll och i relationen med sin partner. En annan fråga som ganska snabbt följer på föräldraskapet är hur man ska uppfostra sina barn, till exempel gällande stereotypa framställningar av killar och tjejer och hur barnen ska kläs utifrån dessa föreställningar. De gymnasiekillar som vi intervjuade hade en hel del tankar kring synen på barn. Det finns bland annat en tydlig tanke kring vilka aktiviteter som är typiska för respektive kön, Adam säger bland annat:

Adam: Men det finns ju mer lite mer killiga små barn och de som är mer tjejiga liksom. Typ actionman-gubbar och bilar är mer den manliga delen men en kille som leker häst och hoppar hopprep blir det mindre så. Mindre manligt.

Det kan handla om vad barnen leker, men även hur man leker vissa lekar. Hellman (2008) har studerat förskolebarn och där också identifierat att det finns olika sätt att röra sig på som skiljer sig mellan pojkarna och flickorna. Det finns en risk att flickorna lär sig att vara mer försiktiga medan pojkarna på ett annat sätt tränas i att röra sig på ett mer aktivt sätt. Ett sätt som också framkommer är hur kläderna påverkar könsframställningen, där barnen själva berättar att en viss klädsel kan gynna eller förhindra leken. Kjolen gör till exempel att flickorna inte kan springa och röra sig lika fritt som pojkarna (Hellman, 2008:74, 77f, 84). Klädseln är något som diskuteras i flera av intervjuerna, bland annat i grupp C och D:

Connor: [...] Andra ungar skiter ju fullständigt i hur de ser ut. Det är ju mer föräldrarna som bryr sig.

Intervjuaren - Varför bryr sig föräldrarna då?

Calle: Det blir fel liksom.

Chrille: Jag tror det böttnar i nån rädsla att ens barn ska bli utanför. Eller särbehandlad eller mobbat och så. [...] Anledningen folk faktiskt väljer att klä sina barn på ett sätt är ju för att man är rädd att de ska råka illa ut.

Connor: Det ska ju inte finnas några extra anledningar för att man ska kunna råka illa ut. Man vill ju inte utsätta sitt barn för sånt.

Dario: [...] Du tänker inte på lika mycket grejer som man gör när man är mindre men nackdelen med det här är vad skulle dom andra kompisarna på dagis säga?

Dennis: Ja precis, han hade blivit mobbad på dagiset

Det verkar finnas en osäkerhet kring hur man ska förhålla sig till barnen och deras klädsel. Ingen av respondenterna uttrycker egentligen att de anser att barnen ska kläs på ett visst sätt, men i och med trycket utifrån som kan påverka verkar det som att de inte vill riskera barnens välmående för att bryta mot könsnormen. Det verkar finnas en tydlig medvetenhet om att manligheten även kan gestalta sig bland barnen och då är en viktig aspekt att inte vara kvinnlig, där klädseln skulle kunna vara en uttrycksform (Björnsson, 2005:37f). Gymnasiekillarna visar på en vilja till förändring samtidigt som de är historiskt påverkade av hur man ser på manligheten och vad den kan innebära, där den gamla och den nya föreställningen kontrasteras mot varandra (Johansson, 2000:174ff). Utgångspunkten är på många sätt det manliga, och det är det som är det allmänna. Avvikelsen som diskuteras och kan innebära en risk för utstötning om små pojkar ikläds feminina kläder. Eftersom det allmänna så tydligt är det manliga blir allt som inte stämmer in i den mallen något kvinnligt eller feminint (Butler, 2007:71f). Trots detta avvisande mot det kvinnliga syntes en annan bild av föräldraskapet när bilden på tidningsomslagen för tidningarna *Mama* och *Pappa* visades. På de omslagen finns det enbart barn på omslagen med mammorna, vilket gör att en av grupperna diskuterar den tidsmässiga förändringen på följande sätt:

Bosse: Morsorna som tar hand om kidsen här ser det ut som.

Bill: Gammal stereotyp typ.

Björn: Ja

Intervjuaren: Hur är det idag då? Det här är ju nästan idag.

Björn: Det skulle lika gärna kunna vara

Bill: Tvärtom

Björn: Ja att det var tvärtom ja, att det var massa barn hos farsorna.

Det verkar finnas en vilja och medvetenhet om att det lika gärna är papporna som tar hand om barnen som mammorna, vilket överensstämmer med den forskning som finns där män mer och mer eftersträvar jämlikhet och att de själva kan vara mer aktiva som föräldrar. Detta får samtidigt ställas i relation till den fakta som finns där kvinnorna tar ut betydligt fler föräldradagar än vad männen gör (Johansson, 2000:175; Herz & Johansson, 2011:77f). Förändringen sker, men i långsam takt. Hur förhållandet och jämställdheten ser ut mellan kvinnorna och männen, och vad gymnasiekillarna uttrycker kring det är något som kommer diskuteras mer i kommande avsnitt.

Relationer mellan kvinnor och män – heterosocialitet

Precis som diskuterades i föregående avsnitt är föräldraskapet något som gymnasiekillarna på olika sätt kan relatera till, även om de själva inte är föräldrar. På flera sätt tycker de att den gamla föreställningen där mamman är hemma med barnen lever kvar, samtidigt som de också tycker att kvinnorna själva är med och hämmar jämställdhetens utveckling. Det uttrycks till exempel så här:

Adam: Men det är ju den gamla stereotypen som lever kvar. Att mamma ska vara hemma med barnen liksom och pappan står där själv och det ska väl framstå som att han är ute och jobbar.

Amir: Har man barn vill man ju umgås med dem oavsett om man är kille eller tjej. Jag ser inte riktigt skillnaden där.

Alvin: Det är väl mycket att kvinnorna kräver att de SKA vara hemma den perioden och

mannen blir det mindre då... men... Vi vill väl med det.
Alex: Hemma och få betalt!

Det finns två delar i att det ska bli mer jämställt i föräldraskapet, där den ena delen är det som nämndes i föregående avsnitt att männen tar större ansvar för barnen, åtminstone till viss del (Johansson, 2000:175; Herz & Johansson, 2011:77f). Det andra perspektivet som också framträder i citaten är där killarna uttrycker att tjejerna förhindrar att de får vara hemma med barnen. Det går samtidigt inte att studera uttalandena utan att nämna de strukturer som finns i samhället. Det patriarkala samhället och den manliga hegemonin finns hela tiden närvarande och påverkar relationerna. Skillnaderna finns kvar för att strukturen som sådan bygger på att kvinnorna har underordnat sig och på ett lojalt sätt går med på de manliga tankarna och idealen. I de delarna ingår att kvinnorna ska ha huvudansvaret för barnen och dess uppfostran, vilket gör att männen kan bibehålla sina gamla privilegier och reproducera det patriarkala samhället med den manliga hegemonin (Bourdieu, 1999:62f; Connell, 2008:245). Den skillnad som finns mellan män och kvinnor är något som gymnasiekillarna är väl bekanta med. I samband med bilden där Iggy Pop har på sig en klänning uppkommer olika diskussioner som behandlar den hierarkiska ordningen mellan könen. Det som sägs är bland annat det här:

Amir: Jag tror ju att samhället liksom har en idé om att vara kille det är steg upp liksom och att var tjej är ett steg ner. Så om en kille klär sig som en tjej så går han ett steg ner och om en tjej gör tvärt om så går hon ett steg upp. Så tänker jag, eller det är väl det mer traditionella sättet att killar är ett steg över liksom.

Chrille: Jag har aldrig sett det ur den aspekten som han [Iggy Pop] säger. Att det kanske det är därför folk tycker det är alltså... Män tycker det är konstigt när andra män klär upp sig som kvinnor för att de tycker att på nåt sätt så skulle det vara sämre att vara kvinna eller att vara en man. Den aspekten har jag aldrig tänkt på förr. Att det ligger undermedvetet då... Eller medvetet!

Connor: Så tror jag inte det är. Tror inte det är så faktiskt. Jag hoppas inte att det är så i såna fall.

Det gymnasiekillarna uttrycker är på sätt och vis att killarna har en mer framträdande roll i samhället än kvinnorna, eller formulerat på ett annat sätt att det handlar om den hegemoniska maskuliniteten där historien har gjort att männen innehar en större del av makten (Johansson, 2000:34). Det går att se en likhet med den diskussion som finns där det feminina anses vara det enda genuset som verkligen finns, eftersom det maskulina i sig inte är ett genus utan bara det allmänna (Butler, 2007:70ff). Tanken kring det manliga som det allmänna går även att se i ett citat av Connor där killklädseln får exemplifiera att det manliga mer är utgångspunkten.

Connor: Känns som att det är mer neutrala kläder. Killar har mer neutrala kläder som liksom kan vara... Som båda könen kan ha liksom. Känns konstigt att säga så också!

Det är samtidigt inte helt givet att det manliga distinkt står över det kvinnliga på ett sätt som det alltid har gjort, utan förhållandet mellan män och kvinnor förändras och skiljer sig också beroende på vilket perspektiv eller nivå som diskussionen utgår ifrån. Den manliga hegemonin är inte lika tydlig som den har varit, vilket också kan vara en anledning till att Connor är mer tveksam till att det är på det sätt som Chrille och även Amir uttrycker i de tidigare citaten. På en kulturell nivå, där till exempel massmedia förekommer, finns det många fall som visar på en tydlig åtskillnad mellan könen. Reklamer och reklambilder kan visa på relativt stereotypa bilder av både kvinnor och män, även om det på den här nivån också sker en förändring. På det som kallas för den subjektiva nivån finns det också tydliga skillnader mellan kvinnorna och männen, men här finns en ökad medvetenhet och diskussion där männen förväntas lämna ifrån sig delar av sin makt. Det sker inte

helt enkelt, utan handlar också om att männen ska förstå vad de själva har att vinna på den ökade jämställdheten (Johansson, 2000:35ff). Hur maktpositionerna ser ut i samhället och hur skillnaderna framträder är inte entydigt i gymnasiekillarnas svar. I grupp A så diskuterar killarna kring om det verkligen går att ha ett helt jämställt samhälle, och hur det kan förändras i samhället. De säger:

Adam: Fast jag tror ju inte det hade funkade att ha det helt jämställt heller faktiskt. Det är ju ändå... en kille ska ha en roll som en kille... Det blir ju ändå konstigt om man kan ta vilken roll som helst. Jag tror ändå att mannen har en viss roll.

Alvin: Men det måste nästan vara nåt kön som har liksom "the superior role". När man ser på typ feministerna som tycker att kvinnan ska vara högre upp nu istället.

Amir: Nä, helt jämställt hade nog aldrig funkade i praktiken.

Adam: Även om det är något att sträva mot. Jag vet inte.

De verkar inte vara övertygade om jämställdhetens funktion, eller om det ens är något som man ska försöka nå. Relationen mellan kvinnor och män, samt dess roller kan förändras men det är inte säkert i vilken riktning det sker. Just hur det kommer att se ut är inte något som vi kan veta, men det kan samtidigt väcka intressanta tankar. Vi valde därför att avsluta intervjuerna med en öppen fråga om framtiden. Vad tror killarna om fortsättningen för jämställdheten? Med bildspelet färskt i minnet ansåg vi att en avslutande, fri fråga utan bild kunde hjälpa dem att få ur sig saker som de kanske inte fick sagt inom ramen för de bilder vi själva valt (Kvale & Brinkmann, 2009:144f). Något som killarna gärna talade om var arbetsmarknaden - kanske för att de själva snart är klara med skolan.

Dennis: Det har gått till överdrift känns det som, att vissa företag måste ta in tjejer istället för killar och sånt, även fast killarna gör ett bättre jobb.

Kvotering var ett mycket känsligt ämne, vilket kanske inte är förvånande eftersom det är en jämställdhetsåtgärd som vanligen missgynnar män. För att män ska kunna ta del i jämställdhetsdebatten krävs att de ser vad de själva har att vinna på det, vilket vi tidigare nämnt. Kvotering av kvinnor ses inte som en personlig vinning. Däremot ser vi samtidigt att kvinnor statistiskt sett har högre betyg och utbildar sig ofta längre än män. Denna utveckling borde leda till fler kvinnor i maktpositioner, men det har den hittills inte gjort. Förändringen i detta kommer dock bli intressant när kvinnor börjar hävda sig på arbetsmarknaden (Herz & Johansson, 2011:56ff). I frågan om lika lön är dock grupp B positiva:

Bill: Jag tycker det är en rätt onödig fråga egentligen

Björn: Inte onödig eller?

Bill: Nä, men jag tycker det är en onödig fråga för det kan inte vara så jävla svårt och ge män och kvinnor lika mycket i lön.

Bosse: Ja.

Bill: Så jävla jobbigt kan det inte vara att rigga upp, att ha ett lönesystem som gör att, av staten, som gör att man får på samma position på samma företag får inte tjäna mer [än kvinnor].

Bill, och även i viss utsträckning Dennis i föregående citat, syftar på en individualisering. Det viktiga är huruvida individen, inte könet, gör ett bra jobb och får betalt därefter. Denna åsikt är vanlig idag och kan tyckas vara ett utmärkt exempel på hur jämställdheten fått fäste i den unga generationen. Dock förringar denna individualism de strukturer som gav oss det ojämlika samhället från början. Visst finns inga formella hinder för kvinnor att idag få samma lön som sina manliga kollegor, men de strukturella problemen finns och tvingar kvinnor till utkanten av arbetslivet (Bourdieu, 1999:53). Denna individualism var genomgående i killarnas svar. Många gånger uttryckte de att de var trötta på genusdebatten:

Calle: Jag själv kan tycka att det är... Att det blir lite för mycket. Det är för mycket. Det är

för mycket fokus på genus och sånt.

Chrille: Och så är det samma klyschor som upprepas hela tiden. Med hur man ska klä sina barn och bla bla bla...

Connor: Och just att det är fokus på fel saker kan jag känna ibland också att det fokuseras på detaljer och sånt just om klädsel... det blir som att man säger emot sig själv och det man försöker uppnå med att införa genusnack och sånt. Det blir lite mer såhär... att det ska bli så neutralt allting.

Chrille: Jag tror man behöver jobba mer på acceptans än att tvinga på nånting. Att det ska vara accepterat för de människorna som.. att göra vad man vill. Men det är svårt också för det kanske finns de som vill men inte vågar gå sin egen väg. Men det värsta som finns är ju människor som trycks ner när de väl vågar att ta en egen väg. Men alltså... Det har ju kommit den gränsen att det blir fel att vilja... Skulle jag vilja klä mitt barn i en blå skjorta så plötsligt så är jag rasist! Det blir fel liksom. Lite såhär... PK-maffian [Politiskt korrekt, författarnas anmärkning].

Att man blir rasist om man klär sin son i blått är det nog ingen som egentligen tror, inte ens Chrille. PK-maffian, den fiktiva grupp av människor i samhället som eftersträvar att alltid ha korrekta åsikter och som gärna påtvingar andra dessa åsikter, är alltså en irriterande grupp. Calle tycker att allt prat är ”för mycket” och Connor verkar inte vilja att symboler så som kläder ska bli neutralt. Däremot lägger Chrille in åsikten att alla ska få göra som de vill, och det kan bli svårt om samhället är för hårt i sitt dömande. Man ska få vara som man vill och att vara som man vill inkluderar valet att följa de rådande strukturerna. Han förtydligar lite mer om varför man väljer att följa normerna:

Chrille: Om det är så så tror jag det är det att man verkligen inte orkar. Att man är bekvämare i att ha det så som man alltid har haft. Eller att man faktiskt tycker att det på nåt sätt kränker vissa grupper. På nåt sätt så tycker jag att det läggs upp lite som att inga killar vill faktiskt spela fotboll och inga vill leka med bilar. Det vill ju ingen. Alla killar vill ju egentligen klä sig i klänning och du är en dålig förälder om du låter ditt barn spela fotboll. Lite där är vi nu. Det är ju svårt också. Man vill ju öppna vägar för alla barn. Men snart kanske det blir att man inte får spela fotboll. A... det är inte lätt...

Chrille har helt rätt. Det är inte lätt. Varför skulle inte en man kunna ha typiskt manliga kläder utan att samtidigt bidra till en förtryckande struktur? Sitter det verkligen i kläderna? Butler menar att ja, genus sitter i vad vi väljer att ikläda vår kropp. Eftersom genus inte sitter inom oss måste det finnas i det yttre lagret. Butler exemplifierar med så kallade dragshow-artister. Män som klär ut sig till kvinnor, också kallade drag queens, som uppträder på scen i färgglada, paljettbeströdda utstyrselar och skyhöga klackar. Dessa artister utmanar genusstrukturerna på ett fartfyllt, komiskt sätt. Genom att imitera och förstärka det andra könets attribut ser vi hur lätt det är att plötsligt förvandlas och genom att imitera en kvinna trots att kroppen biologiskt sett fortfarande är en man (Butler, 2007:214ff). Bourdieu menar att kläderna och vårt beteende är ett sätt att skilja könen åt och kommer därför alltid att vara laddade med könsmissiga förväntningar (1999:38f). Som individ blir det därför svårt, så som Chrille menar, att veta vad som egentligen är vad och hur man ska klä sig och uppföra sig. Kanske är den enda möjliga förändring den som är långsam. Det finns nämligen en viss ambivalens i killarnas svar. De tycker att kvinnor och män ska ha lika rättigheter och lön, men vill inte gärna förändra samhället för att detta ska hända. Det ska hända av sig självt. Det blir jobbigt om någon säger till en hur det anser att det ska vara. Man ser mycket till individen och ifrågasätter inte varför män oftare har högre lön eller varför kvinnor är hemma mer med barnen. Och detta är kanske inte så konstigt med tanke på svaren vi fick när vi frågade om de hade pratat om genus i skolan. Alla intervjuade har gått tillsammans i minst två år, många gånger har de även gått i samma grundskola, men i svaren varierade uppfattningen om när de hade talat om genus från lågstadiet och fram till gymnasiet. Samtidigt var de trötta på allt prat om genus.

Diskussion

När vi började med detta arbete gjorde vi det med utgångspunkten att vi ville ta del av och förstå hur gymnasiekillar resonerade kring frågor som till exempel jämställdhet och genus. Som blivande lärare är det intressant att få ta del av elevernas resonemang kring frågor som vi ofta upplever hamnat i skymundan av den mer konkreta verksamheten med lektioner, åtgärdsprogram och betyg. I de fall som jämställdheten ändå diskuteras tycker vi att killarna riskerar att glömmas bort, därav vårt fokus och intresse av att just intervju dem och höra vad de uttrycker.

Det här gjorde att vi landade i de två tidigare nämnda frågeställningarna, där den första av dessa var: Hur resonerar killar på gymnasiet om olika ideal och uttryck av manlighet, till exempel i fråga om normer? I anknytning till den här frågan diskuterade killarna lite olika saker, men det gick i huvudsak att sortera in under två kategorier, nämligen heteronormen och manlig kropp. I avsnittet kring heteronormen framkommer att killarna på olika sätt distanserar sig från de kvinnliga som homosexualiteten tycks innebära. Samtidigt finns det en större medvetenhet och tolerans mot utomstående som avviker från deras bild av den heterosexuella normen. Till stor del verkar det bottna i tanken kring att vara man är en motsats till vara kvinnlig, något som även nämns i litteraturen (Björnsson, 2005:37). Samma tendenser märktes av i avsnittet om den manliga kroppen där killarna återigen ville distansera sig från kvinnlighet och mjukhet genom sport och tävlan. I intervjuerna använde vi oss av bilder som ett samtalsstimuli och där framträdde den skillnaden relativt tydligt. Yohio ansågs mer kvinnlig och kopplades på ett direkt sätt till det homosexuella, medan Zlatan ansågs symbolisera den ultimata manliga kroppen. Han var enligt killarna både muskulös, atletisk, stor och tatuerad vilket tillsammans med en aggressiv framtoning gjorde honom till urtypen och idealet för hur en man skulle se ut.

Den andra frågeställningen som vi utgick från i arbetet var: Vad uttrycker gymnasiekillarna för syn på jämställdhet mellan kvinnor och män i samhället idag och i framtiden? Även här delade vi in svaren i två underkategorier, nämligen föräldraskap och barn samt relationer mellan kvinnor och män. När det gäller föräldraskap och barn uttrycker killarna på olika sätt att det i samhället fortfarande finns vad de menar en gammal syn på hur pappor ska vara, i form av till exempel försörjare för familjen. Gymnasiekillarna menar att det sker en förändring där de själva också vill vara hemma mer med sina barn, samtidigt som de tror att det på något sätt kan bli för mycket. Det uppkom också diskussioner om hur barn förväntades vara, där det framgick att föräldrar på olika sätt bidrar till att reproducera en viss bild av hur små pojkar och flickor ska vara och klä sig. När det gällde just klädseln fanns det en rädsla att utsätta sina barn för att bryta mot normen som de trodde bidrog till att inte förändringen skedde, ingen ville att ens barn skulle riskera att bli mobbade på grund av klädseln. Det fanns alltså både en förändringsvilja och medvetenhet kring skillnaderna mellan kvinnor och män, men där de trodde att gamla strukturer fortfarande påverkade hur det såg ut i samhället. Förändring sker, fast i långsam takt.

Den andra kategorin gällde relationen mellan kvinnor och män. Här diskuteras bland annat hur samhället ser på män och kvinnor, något som främst kom upp när bilden på Iggy Pop visades. I två av grupperna menade de att det nog fanns en samhällssyn där män värderas högre än kvinnor, och att det kan vara en anledning till att kvinnor kan klä sig i det som kan räknas som manskläder, medan män inte på samma sätt kan klä sig i kvinnokläder. Även om flera av dem tyckte det skulle vara ett jämställt samhälle fanns det vissa frågetecken kring om det verkligen var möjligt eller om det alltid skulle vara något kön som stod över det andra, även om det inte behövde innebära att det just var männen. I samtalen kring jämställdheten fanns också olika funderingar. Det fanns de som inte tyckte kvotering var rätt väg, medan det också fanns de som tyckte att det var en uppförstorad fråga och att staten bara borde se till att det var lika lön för lika arbete. Det fanns också en trötthet

gällande genusdebatten överlag, som en del uttryckte hade gått för långt. Trots att förändringen gått långt framåt kunde de tycka att den drevs på ett väl aggressivt sätt, till exempel när pojkarna upplevde att de på ett sätt fräntogs rätten att agera som en stereotyp pojke bara för att det skulle bidra till att reproducera bilden av hur pojkar och män skulle vara och se ut.

Reflektioner kring studiens genomförande

I intervjuerna som helhet kan man se att gymnasiekillarna på många sätt ser på män och kvinnor på ett relativt uppdelat sätt, med två tydliga könsroller (Nordberg, 2008:220f). Samtidigt visar de på ett annat synsätt också, när de på ett tydligare sätt samtalar om personer utanför den egna kompisgruppen. Eftersom de verkar prata på ett sätt med varandra, men på ett annat sätt med utomstående väcks frågor hos oss kring vad som är den djupa respektive ytliga åsikten? Hur väl samhället och skolan har lyckats bredda gymnasiekillarnas syn på olika könsroller är inte något som vi kan besvara. På samma gång är det en fråga som angriper hur väl skolans värdegrund har implementerats i dem den ska påverka; eleverna. För elever består inte bara av tjejer – det är också killarnas ansvar att sätta sig in i och att fundera över sin könsidentitet och reflektera över konsekvenserna av sitt handlande. När vi träffade dessa killar, som växlade mellan att säga att de aldrig hade tänkt på saken innan och att genus diskuterades för mycket, såg vi hur gruppen påverkade samtalet. Man avbröt varandra, försökte vara rolig, försökte vara manlig, försökte svara rätt. Dock inte det rätta svar vi var rädda att få höra, skolans svar, utan det som ansågs vara det rätta svaret inför gruppen. De bilder vi visade gav resonans och de hade mycket att säga om de flesta bilder, men trots det var det ytterst få gånger som de sa emot varandra även om diskussionen ibland gick åt olika håll. De höll med varandra. Hade vi istället haft enskilda intervjuer hade det kanske varit möjligt att på ett annat sätt kunna ta reda på vad var och en av eleverna tyckte, snarare än att det skulle bli så mycket präglade av gruppen och dess åsikt. Samtidigt finns det då en risk att svaren anpassas efter vad de tror att vi som intervjuare tycker och därmed svarar på ett sätt som de tror tillfredsställer oss. Det kan bli två diken, där avvägningen får ligga mellan att man ska få höra en, möjligtvis, uppskruvad version av killarnas gruppåsikter eller att man får höra deras personliga åsikter, som är anpassade efter oss som skribenter. Vi valde helt enkelt den variant där gruppen präglade samtalet mest, och där gruppen var kompisarna och inte vi. För det är kanske trots allt så att gruppen påverkar vilka åsikter som framträder, eller med andra ord; man blir som man ungås.

Konsekvenser för skolan

I läroplanen framgår att skolan ska arbeta för ”jämställdhet mellan kvinnor och män” (Gy 11:5) och att denna tanke, tillsammans med andra, är ”värden som utbildningen ska gestalta och förmedla” (Gy 11:5). Utifrån vår undersökning är det något som behöver ske i större utsträckning än vad det gör nu, åtminstone på ett mer påtagligt sätt. Skolan kan behöva arbeta mer för att låta denna och andra delar av värdegrunden bli en del av verksamheten, risken finns annars att det bara blir i specifika ämnesområden eller lektionspass (Orlenius, 2010:222f). Det kan handla om att försöka förändra samtalsklimatet så att det inte blir den uppdelning som vi kan ana utifrån våra intervjuer, där killarna samtalar på olika sätt inom kompisgången och gentemot andra. Förhoppningen är att de ska kunna prata med varandra på ett lika respektfullt sätt som mot andra. Värdegrunden behöver bli en del av eleverna, även om det är ett svårt uppdrag. Det kan finnas en risk att skolan nöjer sig med att eleverna känner till värdegrunden och vad den handlar om, och då inte tar steget där den även gestaltas av eleverna själva.

Värdegrunden tycks alltså vara ett svårt, abstrakt begrepp. Man låter den hellre finnas med i bakgrunden än att diskutera den och problematisera den. Många gånger hörde vi killarna säga att de

aldrig tänkt på sin egen roll förut. Risken blir då att lärarna, i likhet med den elevsyn vi nyss sett, endast tar hänsyn till elevernas individuella identitet och inte de strukturer som står bakom. Där blir, som vi nämnt ovan, problemet att ingen tar hänsyn till de osynliga krafter som finns bakom utan låter genusmönstret upprepa sig gång på gång (Bourdieu, 1999:53). Men hur sker detta rent praktiskt? Ska vi som Chrille antyder tvinga killar att sluta spela fotboll? Svaret kanske kan vara att vi inte ska tvinga dem att börja spela fotboll från början eller se till att pojkarna lägger mer tid på skolan än på fotbollen och fritidsaktiviteter.

En viktig del kring jämställdheten i skolan handlar också om att få killarna att förstå vad de har att vinna på en mer jämställd skola, men även ett mer jämställt samhälle. Ett exempel där jämställdheten har potential att bidra till något positivt för pojkarna är skolresultaten, där flickorna nu presterar bättre än pojkarna. För de som är eller kommer att verka som lärare i skolans värld, är det viktigt att vara medveten om de brister som finns i skolans arbete med värdegrunden. Hur man som lärare framställer olika kön kan påverka eleverna. I Björnsson (2005:65f) presenteras ett antal punkter kring hur man som lärare kan jobba och hantera frågor kring genus. Där nämns det bland annat att man som lärare behöver bli medveten om hur vi som vuxna ser på olika föreställningar av kön samt hur könskulturen på vår arbetsplats ser ut. Som lärare är vi föredömen för eleverna, och då är det också viktigt att kunna reflektera kring vad den rollen innebär, samtidigt som vi ser till att vara goda föredömen. För som det kan sägas: eleverna gör inte som vi säger, de gör som vi gör.

Vidare forskning

Som så många gånger lämnar vi denna uppsats med nya frågor i huvudet och fler områden att gräva i. All forskning som bedrivs om maskulinitet och manlighet är ett bidrag till detta nästan utforskade fält. Framtiden som ligger framför oss är spännande och osäker. Vad kommer hända med de pojkar som inte presterar i skolan? Vad händer med de flickor som presterar mest? Hur ser flickorna på mäns roll i samhället?

Vi skulle också vilja följa upp de killar vi pratat med, om 10 år eller så, och se huruvida deras syn ändrats åt något håll. Gjorde skolvärlden och värdegrunden dem mer konservativa eller mer liberalt inställda till jämställdhet?

Referenser

- Ambjörnsson, F (2004). *I en klass för sig: genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*. Diss. Stockholm: Univ., 2004
- Beauvoir, S de (2006). *Det andra könet*. [Ny utg.] Stockholm: Norstedts pocket
- Björnsson, M (2005). *Kön och skolframgång: tolkningar och perspektiv*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling
- Bourdieu, P (1999). *Den manliga dominansen*. Göteborg: Daidalos
- Brantenberg, G (2004). *Egalias döttrar*. [Ny utg.] Stockholm: Pocky
- Bryman, A (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder. 2.*, [rev.] uppl. Malmö: Liber
- Butler, J (2007). *Genustrubbel: feminism och identitetens subversion*. Göteborg: Daidalos
- Connell, R (2000). *The men and the boys*. Berkeley: University of California Press
- Connell, R (2008). *Maskuliniteter. 2.* uppl Göteborg: Daidalos
- Esaiasson, P, Gilljam, M, Oscarsson, H & Wängnerud, L (red.) (2012). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad. 4.*, [rev.] uppl. Stockholm: Norstedts juridik
- Giddens, A (1999). *Modernitet och självidentitet: självet och samhället i den senmoderna epoken*. Göteborg: Daidalos
- Graneheim, U H, & Lundman, B (2004). *Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness*. Nurse Education Today, 24(2), 105-112
- Hellman, A (2008). *Kan Batman vara rosa?* i Nordberg, M (red.) (2008). *Maskulinitet på schemat: pojkar, flickor och könsskapande i förskola och skola. 1.* uppl. Stockholm: Liber
- Herz, M & Johansson, T (2011). *Maskuliniteter: kritik, tendenser, trender. 1.* uppl. Malmö: Liber
- Hirdman, Y (2001). *Genus: om det stabila föränderliga former. 1.* uppl. Malmö: Liber
- Johansson, T (2000). *Det första könet?: mansforskning som reflexivt projekt*. Lund: Studentlitteratur
- Kvale, S & Brinkmann, S (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun. 2.* uppl. Lund: Studentlitteratur
- Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011 (Gy 11).* (2011). Stockholm: Skolverket
- Nordberg, M (red.) (2008). *Maskulinitet på schemat: pojkar, flickor och könsskapande i förskola och skola. 1.* uppl. Stockholm: Liber

Karin Pettersson & Kristian Tyrberg

Orlenius, K (2010). *Värdegrunden - finns den?*. 2. uppl. Stockholm: Liber

Pleck, J.H. (1981). *The myth of masculinity*. Cambridge, Mass.: MIT P

Ryen, A (2004). *Kvalitativ intervju: från vetenskapsteori till fältstudier*. 1. uppl. Malmö: Liber ekonomi

Skarby, G (1999). *Pojkar i flickskola – flickor i pojkskola* i Kroksmark, Tomas (red.) (1999). *Didaktikens carpe diem: att fånga den didaktiska vardagen*. Lund: Studentlitteratur

Trost, J (2010). *Kvalitativa intervjuer*. 4., [omarb.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Wibeck, V (2000). *Fokusgrupper: om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur

Willis, P E. (1983). *Fostran till lönearbete*. Göteborg: Röda bokförlaget

Öst, L-G (red.) (2010). *KBT inom barn- och ungdomspsykiatrin*. Stockholm: Natur & kultur

Bilaga 1.

Intervjuguide

Hur resonerar killar på gymnasiet om olika ideal och uttryck av manlighet, till exempel i fråga om heteronormen?

Vad uttrycker gymnasiekillarna för syn på jämställdhet mellan kvinnor och män i samhället idag och i framtiden?

Bilder:

Yohio

Roosevelt

Nagellack

Mama och Pappa – tidningsomslag

Kostymreklam

Neil Patrick Harris (How I met your mother)

Iggy Pop

Zlatan Ibrahimovic

Vad är det för typ av män?

Hur framställs de?

Är dom manliga? Vad innebär det att vara manlig? Varför är man manlig eller inte?

Har det förändrats? På vilket sätt? Vad tror ni det kan bero på?

Är det jämställt? Varför, varför inte? Vad är det som påverkar?

Vad är jämställdhet, utifrån de visade bilderna?

Framtidstro?

Har ni berört detta på något sätt i skolan?